

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ
ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Βρυξέλλες, 7.5.2013
COM(2013) 257 final

ΕΚΘΕΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

Έκθεση επί της πολιτικής ανταγωνισμού 2012

{SWD(2013) 159 final}

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) είναι ο μεγαλύτερος οικονομικός και εμπορικός χώρος παγκοσμίως. Η μοναδική της θέση και το ξεχωριστό συγκριτικό πλεονέκτημά της στην παγκόσμια σκηνή είναι η ενιαία αγορά της, η οποία περιλαμβάνει περισσότερους από μισό δισεκατομμύριο καταναλωτές και περισσότερες από 20 εκατομμύρια επιχειρήσεις.

Από τη δημιουργία της, η συνεχιζόμενη διαδικασία βελτίωσης και επέκτασης της ενιαίας αγοράς συμβαδίζει με την ανάπτυξη της πολιτικής ανταγωνισμού της ΕΕ. Οι πρώτες υποθέσεις παραβίασης της αντιμονοπωλιακής νομοθεσίας που στόχευαν στην παρεμπόδιση των συναλλαγών στην ενιαία αγορά ανάγονται στη δεκαετία του 1960, και ιδίως στην απόφαση-οδηγό του 1964 κατά της *Grundig-Consten*. Η υπόθεση εκείνη αφορούσε συμφωνία κατανομής της αγοράς η οποία προκάλεσε ουσιαστικές αποκλίσεις τιμών μεταξύ της Γαλλίας και της Γερμανίας. Το Δικαστήριο επικύρωσε την απόφαση *Grundig-Consten* και επανέλαβε τη θέση του για τα ιδιωτικά εμπόδια στις διασυνοριακές συναλλαγές και τον ανταγωνισμό σε μεταγενέστερες αποφάσεις¹. Η έκδοση του κανονισμού για τον έλεγχο των συγκεντρώσεων το 1989 αποτέλεσε ποιοτικό άλμα στην πολιτική ανταγωνισμού της ΕΕ που αντανάκλούσε την εξέλιξη της εσωτερικής αγοράς μετά τη θέση σε ισχύ της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης το 1987. Η πολιτική ανταγωνισμού της ΕΕ έλαβε υπόψη τις νέες πραγματικότητες της αγοράς που παρείχαν περισσότερες ευκαιρίες στις ευρωπαϊκές επιχειρήσεις να συγχωνεύονται και να αποκτούν περιουσιακά στοιχεία σε διασυνοριακή κλίμακα. Επίσης, ο έλεγχος των κρατικών ενισχύσεων εξελίσσεται σταδιακά σε βασικό πυλώνα της ενιαίας αγοράς, εξασφαλίζοντας τη δυνατότητα των εταιρειών να ανταγωνίζονται με ισότιμους όρους, ανεξάρτητα από τον τόπο εγκατάστασής τους, και παρέχοντας διασφαλίσεις κατά της πρακτικής των κρατών μελών να επιδίδονται σε αγώνα δρόμου αμοιβαίων επιδοτήσεων σε βάρος του άλλου και του γενικού ευρωπαϊκού συμφέροντος. Τέλος, η έκδοση του κανονισμού 1/2003 πριν από δέκα έτη σηματοδότησε μια νέα εποχή στην εφαρμογή της αντιμονοπωλιακής νομοθεσίας της ΕΕ, βάσει της οποίας ανέλαβαν ουσιαστικότατο ρόλο οι εθνικές αρχές ανταγωνισμού (ΕΑΑ). Η εφαρμογή της αντιμονοπωλιακής νομοθεσίας της ΕΕ εξασφαλίζεται σήμερα από ένα μεγάλο φάσμα φορέων επιβολής της νομοθεσίας στην ενιαία αγορά, με βάση ένα ενιαίο πρότυπο αξιολόγησης. Το καθεστώς αυτό έχει βελτιώσει σημαντικά το επίπεδο εφαρμογής της ενωσιακής αντιμονοπωλιακής νομοθεσίας και εξασφαλίζει ισότιμους όρους ανταγωνισμού για τις εταιρείες που δραστηριοποιούνται σε διασυνοριακό επίπεδο στην Ευρώπη.

Το δυναμικό της ενιαίας αγοράς δεν μπορεί να αξιοποιηθεί πλήρως χωρίς αποτελεσματική πολιτική ανταγωνισμού της ΕΕ. Τίποτα δεν θα μπορούσε να αποτρέψει ιδιωτικά εμπόδια σε βάρος των συναλλαγών και του ανταγωνισμού να πάρουν τη θέση των δημόσιων εμποδίων που καταργήθηκαν με τους κανόνες για την ελεύθερη κυκλοφορία πριν από περισσότερο από μισό αιώνα. Ούτε τα κράτη μέλη θα μπορούσαν να εμποδιστούν να νοθεύουν τις συναλλαγές και τον ανταγωνισμό με δεκάδες χιλιάδες επιδοτήσεις, πρακτική που ασφαλώς ευνοεί τους δημοσιονομικά ισχυρότερους. Η εξασθένηση της πολιτικής ανταγωνισμού της ΕΕ θα υπονόμει την ενιαία αγορά σε βάρος της αναπτυξιακής δυναμικής της ΕΕ, οι επιμέρους οικονομίες της οποίας είναι ολοένα και περισσότερο αλληλοεξαρτώμενες, ιδίως στην ευρωζώνη. Ταυτόχρονα, η πολιτική ανταγωνισμού έχει καίρια σημασία για να μπορέσει η ΕΕ να καταστεί τις καταχρήσεις δεσπόζουσας θέσης, τις συμπράξεις και εναρμονισμένες πρακτικές που βλάπτουν τους καταναλωτές.

---

¹ Συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-56/64 και C-58/64 *Grundig-Consten*, Συλλογή 1966, σ. 299, απόφαση της 13ης Ιουλίου 1966. Βλ. επίσης απόφαση της 4ης Οκτωβρίου 2011 στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-403/08 και C-429/08 *Football Association Premier League* και λοιποί.

Το 2012, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή συνέχισε να εξασφαλίζει την ορθή λειτουργία της ενιαίας αγοράς, παρά τις περιστασιακές εκκλήσεις από εταιρείες ή κράτη μέλη να υιοθετηθεί, λόγω της οικονομικής κρίσης, μια ηπιότερη στάση έναντι της αντιανταγωνιστικής συμπεριφοράς.

Δεν είναι ο κατάλληλος χρόνος για χαλάρωση της εφαρμογής των κανόνων ανταγωνισμού

Τα καρτέλ για τους έγχρωμους σωλήνες οπτικής παρουσίασης γραφικών και τους καθοδικούς σωλήνες έγχρωμου δέκτη που διήρκεσαν μία δεκαετία σε παγκόσμια κλίμακα και επέδειξαν τα χειρότερα δείγματα συμπεριφοράς σε βάρος του ανταγωνισμού στην ενιαία αγορά, είναι ένα επίκαιρο παράδειγμα. Οι έγχρωμοι σωλήνες οπτικής παρουσίασης γραφικών και οι καθοδικοί σωλήνες έγχρωμου δέκτη αποτελούν βασικά εξαρτήματα για την κατασκευή οθονών τηλεοράσεων και ηλεκτρονικών υπολογιστών, αντιπροσωπεύοντας ποσοστό από 50 έως 70% της τιμής. Στις 5 Δεκεμβρίου 2012, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή επέβαλε σε επτά διεθνείς ομίλους εταιρειών πρόστιμα συνολικού ύψους 1.470.515.000 ευρώ για τα δύο καρτέλ.

Καθ' όλη τη διάρκεια του 2012, συνεχίστηκε η εφαρμογή όλων των εργαλείων της πολιτικής ανταγωνισμού της ΕΕ - εφαρμογή της αντιμονοπωλιακής νομοθεσίας και της νομοθεσίας στον τομέα των συγκεντρώσεων, καθώς και έλεγχος των κρατικών ενισχύσεων σε σημαντικά τμήματα της ενιαίας αγοράς. Το 2012 ήταν επίσης η 20ή επέτειος της επανεκκίνησης της ευρωπαϊκής ενιαίας αγοράς το 1992. Η παρούσα έκθεση πολιτικής ανταγωνισμού εστιάζεται, συνεπώς, στην αποστολή της πολιτικής ανταγωνισμού ως μοχλού για την ανάπτυξη της ενιαίας αγοράς. Το 2012, η Επιτροπή συνέχισε τη συνεργασία της με τις εθνικές αρχές ανταγωνισμού (ΕΑΑ) για να εξασφαλίσει τη συνεκτική εφαρμογή της ενωσιακής αντιμονοπωλιακής νομοθεσίας. Συγκεκριμένα, η Επιτροπή ξεκίνησε στενή συνεργασία με τις εθνικές αρχές ανταγωνισμού στο εσωτερικό του ευρωπαϊκού δικτύου ανταγωνισμού (ΕΔΑ), η οποία περιλαμβάνει προσπάθειες για την ενίσχυση της σύγκλισης των εθνικών διαδικασιών για την εφαρμογή της αντιμονοπωλιακής νομοθεσίας της ΕΕ, οι οποίες ρυθμίζονται πλέον σε γενικές γραμμές από το δίκαιο της ΕΕ.

Πέρυσι, η εφαρμογή της πολιτικής ανταγωνισμού της ΕΕ εστιάστηκε ιδίως στους τομείς συστημικής και οριζόντιας σημασίας για την οικονομία της ΕΕ: χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες· βασικές βιομηχανίες δικτύου, όπως η ενέργεια, οι τηλεπικοινωνίες και ταχυδρομικές υπηρεσίες, καθώς και οι αγορές που βασίζονται στη γνώση, όπως τα έξυπνα τηλέφωνα, τα ηλεκτρονικά βιβλία και τα φαρμακευτικά προϊόντα. Σε αυτούς τους τομείς, η εφαρμογή της πολιτικής ανταγωνισμού της ΕΕ (που κυρίως λειτουργεί εκ των υστέρων) συμπληρώνει τη νομοθεσία για την ενιαία αγορά.

Πολλά από τα ζητήματα που εξετάζονται στην παρούσα έκθεση εξετάστηκαν ήδη στα πλαίσια του συνεχούς διαρθρωμένου διαλόγου της Επιτροπής με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο καθ' όλη τη διάρκεια του έτους (βλ. τμήμα για τον διάλογο με τα άλλα όργανα σχετικά με την πολιτική ανταγωνισμού και, αναλυτικότερα, το έγγραφο εργασίας των υπηρεσιών της Επιτροπής (SWD) που συνοδεύει την παρούσα έκθεση).

1. Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΥ ΣΤΗΡΙΖΕΙ ΕΝΑΝ ΔΙΚΑΙΟΤΕΡΟ ΚΑΙ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ ΔΙΑΦΑΝΗ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟ ΤΟΜΕΑ

Ένα βιώσιμο, διαφανές και ανταγωνιστικό τραπεζικό σύστημα που χρηματοδοτεί την πραγματική οικονομία είναι αναγκαία προϋπόθεση για την αποκατάσταση της διατηρήσιμης ανάπτυξης. Η τρέχουσα χρηματοπιστωτική και οικονομική κρίση ξεκίνησε από τον χρηματοπιστωτικό τομέα και οποιαδήποτε στρατηγική εξόδου επιβάλλει αναγκαστικά την αντιμετώπιση των πρωτογενών αιτιών της κρίσης. Έχοντας αυτό κατά νου, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή συνέχισε, το 2012, να εφαρμόζει τους κανόνες κρατικών ενισχύσεων για τον έλεγχο των σχετικών μερών του τραπεζικού τομέα της ΕΕ. Το κύριο μέρος της δραστηριότητας

αφορούσε την αναδιάρθρωση τραπεζών, έτσι ώστε να μην απαιτείται πλέον περισσότερη χρηματοδότηση από τους φορολογούμενους στο προσεχές μέλλον. Στις περιπτώσεις που ήταν αδύνατη η αναδιάρθρωση τραπεζών, εξακολούθησε να χρησιμοποιείται ο έλεγχος των κρατικών ενισχύσεων ως *de facto* μηχανισμός εξυγίανσης σε αναμονή μιας συνολικότερης νομοθεσίας για την ενιαία αγορά². Οι κανόνες σχετικά με τη συγκέντρωση επιχειρήσεων και η αντιμονοπωλιακή νομοθεσία χρησιμοποιήθηκαν επίσης για να εξασφαλιστεί ότι η ενιαία αγορά υποστηρίζεται από έναν διαφανή και ανταγωνιστικό χρηματοπιστωτικό τομέα³.

Το προσωρινό καθεστώς έκτακτης ανάγκης ως εργαλείο για την αναδιάρθρωση του τραπεζικού τομέα και της de facto εξυγίανσης

Με την εκδήλωση της χρηματοπιστωτικής κρίσης το 2008 και το 2009, ο έλεγχος των κρατικών ενισχύσεων κατέστη, κυρίως λόγω έλλειψης άλλων μέσων παρά από σχεδιασμό, το βασικό εργαλείο σε ενωσιακό επίπεδο για την αντιμετώπιση της πρωτοφανούς κατάστασης. Η Επιτροπή έθεσε άμεσα σε εφαρμογή ένα ειδικό καθεστώς κρατικών ενισχύσεων για τον έλεγχο διασώσεων προβληματικών τραπεζών από τις κυβερνήσεις, με στόχο να διασφαλίσει τη σταθερότητα του ευρύτερου χρηματοπιστωτικού συστήματος⁴. Το ειδικό καθεστώς σχεδιάστηκε επίσης για τη διασφάλιση της σωστής λειτουργίας της ενιαίας αγοράς. Η απειλή κατά της υπόστασης της ενιαίας αγοράς ήταν προφανής από την τεράστια κλίμακα των κυβερνητικών παρεμβάσεων. Από την 1η Οκτωβρίου 2008 έως τα τέλη του 2011, μεταβιβάστηκε στις τράπεζες ποσό περίπου 1,6 τρις ευρώ. Στην πραγματικότητα, οι κυβερνήσεις της ΕΕ ανέλαβαν δεσμεύσεις για το τριπλάσιο ποσό. Το μεγαλύτερο μέρος αυτού του ποσού είχε μορφή κυβερνητικών εγγυήσεων για τις υποχρεώσεις των τραπεζών και άλλες μορφές στήριξης της ρευστότητας που αντιπροσωπεύουν ποσοστό άνω του 9% του ΑΕΠ της ΕΕ, ενώ οι ανακεφαλαιοποιήσεις και η στήριξη για απομειωμένα στοιχεία ενεργητικού υπερέβαιναν συνολικά το 3% του ΑΕΠ της ΕΕ. Το ειδικό προσωρινό καθεστώς εξακολούθησε να εξασφαλίζει τους ίδιους όρους στήριξης των εμπλεκόμενων τραπεζών στην ενιαία αγορά. Βάσει αυτών των προσωρινών κανόνων, που παραμένουν σε ισχύ για όσο διάστημα το απαιτούν οι συνθήκες της αγοράς και η οικονομική συγκυρία, οι προβληματικές τράπεζες της ΕΕ μπορούν να λαμβάνουν κρατική στήριξη με όρο την αναδιάρθρωσή τους.

Αποκατάσταση του χρηματοπιστωτικού τομέα για τη στήριξη της πραγματικής οικονομίας με την παράλληλη προστασία των φορολογούμενων

Η αναδιάρθρωση μεμονωμένων τραπεζών εξακολούθησε να διέπεται από την επιτακτική ανάγκη να διασφαλιστούν βιώσιμα επιχειρηματικά μοντέλα που στηρίζουν την πραγματική οικονομία. Ελήφθησαν αποφάσεις για περικοπή δαπανών, εκποίησης και εστίαση στις κύριες δραστηριότητες, μεταξύ άλλων για ορισμένες γερμανικές Landesbanken (*NordLB* και *BayernLB*), για τις ισπανικές τράπεζες *CAM* και *UNNIM* και τη *Latvian mortgage bank* (κτηματική τράπεζα της Λετονίας)⁵. Ελήφθη ειδική μέριμνα για να διασφαλιστεί ότι τα χρήματα των φορολογούμενων χρησιμοποιούνται για την αποκατάσταση της

² Η Επιτροπή θα υποβάλει πρόταση για έναν ενιαίο μηχανισμό εξυγίανσης των τραπεζών. Τον Δεκέμβριο του 2012, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο συμφώνησε ότι η εν λόγω πρόταση «θα εξεταζόταν από τους συννομοθέτες κατά προτεραιότητα, με σκοπό να εγκριθεί κατά τη θητεία του τρέχοντος Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου».

³ Ανταποκρινόμενη στις προσκλήσεις του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής για την ανάληψη δράσης προς όφελος δίκαιων, σωστά ρυθμισμένων και διαφανών χρηματοπιστωτικών αγορών.

⁴ Ουσιαστικά οι ειδικοί κανόνες σημαίνουν ότι οι συνήθεις κανόνες για τις ενισχύσεις διάσωσης και αναδιάρθρωσης δεν εφαρμόζονται στον χρηματοπιστωτικό τομέα (βλ. IP/11/1488).

⁵ Για μια συνολική εικόνα, βλ. παράρτημα 2 του εγγράφου εργασίας των υπηρεσιών που συνοδεύει την παρούσα έκθεση.

μακροπρόθεσμης βιωσιμότητας των τραπεζών και ότι οι φορολογούμενοι θα ανακτήσουν τα χρήματά τους, μεσοπρόθεσμα, χωρίς ζημία· πράγματι, ορισμένοι δικαιούχοι ενίσχυσης έχουν ήδη αρχίσει να αποπληρώνουν στις κυβερνήσεις τους την ενίσχυση που έλαβαν⁶.

Στο πλαίσιο των προγραμμάτων οικονομικής προσαρμογής για την *Ιρλανδία*, την *Πορτογαλία* και την *Ελλάδα*, ο έλεγχος των κρατικών ενισχύσεων εξακολούθησε να συμβάλλει σημαντικά στην αναδιάρθρωση⁷ ολόκληρων των τραπεζικών τομέων αυτών των χωρών, στο πλαίσιο μιας ευρύτερης προσπάθειας στην οποία συμμετέχουν όχι μόνο η Επιτροπή, αλλά και η ΕΚΤ και, στις περισσότερες περιπτώσεις, το ΔΝΤ. Και σε αυτή την περίπτωση, η βασική μέριμνα ήταν να διασφαλιστεί η ακεραιότητα της ενιαίας αγοράς σε συνθήκες μαζικής δημόσιας οικονομικής στήριξης.

Αναδιάρθρωση του ισπανικού τραπεζικού τομέα

Τον Ιούλιο του 2012, η Ευρωομάδα ενέκρινε Μνημόνιο Συμφωνίας (ΜΣ) σχετικά με τομεακό πρόγραμμα για τον ισπανικό χρηματοπιστωτικό τομέα. Στο πλαίσιο του ΜΣ πραγματοποιήθηκε αυστηρή δοκιμασία αντοχής σε ακραίες καταστάσεις, η οποία κάλυπτε περίοδο τριών ετών έως το 2014. Η εν λόγω προσομοίωση ακραίων καταστάσεων εντόπισε κεφαλαιακό έλλειμμα περίπου 60 δισ. ευρώ σε δέκα τράπεζες. Δύο από τις τράπεζες αυτές, η Banco Popular και η Ibercaja, άντλησαν το αναγκαίο κεφάλαιο από την αγορά ή μέσω διαχειριστικών ενεργειών. Οι υπόλοιπες οκτώ τράπεζες που δεν μπορούσαν να καλύψουν το κεφαλαιακό έλλειμμα με ιδιωτικά κεφάλαια ανακεφαλαιοποιήθηκαν με κονδύλια του προγράμματος και είναι σε στάδιο αναδιάρθρωσης ή εξυγίανσης σύμφωνα με τους κανόνες κρατικών ενισχύσεων. Μια πρώτη ομάδα από τις εν λόγω τράπεζες ελέγχεται ήδη από τις ισπανικές αρχές: *BFA/Bankia*, *Catalunya Caixa*, *Nova Caixa Galicia* και *Banco de Valencia*. Τα σχέδια αναδιάρθρωσης αυτών των τραπεζών εγκρίθηκαν στις 28 Νοεμβρίου 2012. Για μια δεύτερη ομάδα τραπεζών, στις οποίες περιλαμβάνονται οι *Banco Mare Nostrum*, *Banco CEISS*, *Caja3* και *Liberbank*, οι αποφάσεις αναδιάρθρωσης εκδόθηκαν στις 20 Δεκεμβρίου 2012. Ως εκ τούτου, το συνολικό χρηματοπιστωτικό σύστημα της Ισπανίας ανακεφαλαιώθηκε πλήρως έως τα τέλη του 2012. Τα σχέδια αναδιάρθρωσης αυτών των τραπεζών αποσκοπούν στην αποκατάσταση της βιωσιμότητάς τους και της ικανότητάς τους να χορηγούν πιστώσεις στην πραγματική οικονομία, περιορίζοντας παράλληλα στο ελάχιστο το κόστος για τους φορολογούμενους και ελαχιστοποιώντας τις στρεβλώσεις του ανταγωνισμού. Από το ποσό των κεφαλαιακών αναγκών των 57 δισ. ευρώ για τις υπόλοιπες οκτώ τράπεζες, τα 37 δισ. ευρώ θα προέλθουν από προγράμματα της ΕΕ για τον ισπανικό χρηματοπιστωτικό τομέα. Όσον αφορά τα υπόλοιπα 18 δισ. ευρώ, τα 12 δισ. ευρώ θα είναι υπό μορφή επιμερισμού των βαρών από κατόχους τίτλων μειωμένης εξασφάλισης, 5 δισ. ευρώ από πωλήσεις στοιχείων ενεργητικού των τραπεζών και 1 δισ. ευρώ υπό μορφή της μεταβίβασης στεγαστικών δανείων στη SAREB, την «κακή» τράπεζα που δημιούργησαν οι ισπανικές αρχές.

Η πολιτική ανταγωνισμού πλαισιώνει τη νομοθεσία της ΕΕ για την ενιαία αγορά που αποσκοπεί σε περισσότερο διαφανείς, δίκαιες και υγιείς χρηματοπιστωτικές αγορές

Τίθεται σε εφαρμογή μια φιλόδοξη δέσμη νομοθετικών μέτρων για την ενιαία αγορά, ώστε να καταστούν οι χρηματοπιστωτικές αγορές περισσότερο διαφανείς για να αντιμετωπιστούν οι ριζικές αιτίες της χρηματοπιστωτικής κρίσης σε τομείς όπως τα παράγωγα προϊόντα. Η πολιτική ανταγωνισμού της ΕΕ στηρίζει ασφαλώς αυτή τη νομοθετική προσπάθεια. Η διαφάνεια έχει ζωτική σημασία για την ανταγωνιστικότητα των αγορών.

Το 2012, η Επιτροπή συνέχισε να διερευνά ορισμένες αντιμονοπωλιακές υποθέσεις που αφορούν τα επιτόκια αναφοράς *Libor*, *Euribor* και *Tibor*. Ελέγχονται ορισμένες τράπεζες και χρηματιστές. Η σημασία των παράγωγων προϊόντων που συνδέεται με αυτά τα στοιχεία αναφοράς δεν μπορεί να υπερεκτιμηθεί. Σύμφωνα με την τράπεζα διεθνών διακανονισμών (ΤΔΔ), η υπολειπόμενη ακαθάριστη αγοραία αξία των παράγωγων επιτοκίου σε όλα τα

⁶ Βλ., μεταξύ άλλων, υποθέσεις SA.28487 (βλ. δελτίο τύπου IP/12/847).

⁷ Καθώς και εξυγίανση, όταν απαιτείται, όπως στην περίπτωση της Αγροτικής Τράπεζας της Ελλάδος.

νομίσματα ανερχόταν σε 19 τρις δολάρια ΗΠΑ τον Ιούνιο του 2012⁸. Τα προϊόντα αυτά έχουν καθοριστική σημασία για τη διαχείριση κινδύνου στην ενιαία αγορά. Οι αντιμονοπωλιακές έρευνες της Επιτροπής άρχισαν πριν ξεσπάσει το σκάνδαλο σχετικά με το επιτόκιο Libor με τις αποκαλύψεις για χειραγώγηση των επιτοκίων αναφοράς Libor/Tibor και αργότερα του Euribor, το οποίο αποτέλεσε και αιτία διεξαγωγής ποινικών ερευνών και ερευνών βάσει του δημοσιονομικού κανονισμού σε πολλές χώρες. Τον Ιούλιο του 2012, η Επιτροπή τροποποίησε προγενέστερη νομοθετική πρόταση με στόχο να καλύψει τον τύπο χειραγώγησης που αναδύεται με το σκάνδαλο των επιτοκίων Libor, καθιστώντας την ποινικό αδίκημα.

Η Επιτροπή συνέχισε επίσης δύο αντιμονοπωλιακές έρευνες στην αγορά των συμφωνιών ανταλλαγής κινδύνου αθέτησης (CDS), οι οποίες άρχισαν το 2011. Η Επιτροπή συνέχισε να αναλύει ιδίως τη συνεργασία ανάμεσα σε ορισμένες ηγετικές επενδυτικές τράπεζες και έναν φορέα παροχής πληροφοριών. Σκοπός της έρευνας είναι να διαπιστωθεί αν οι εν λόγω φορείς ενεργούσαν με σκοπό να διατηρήσουν την ηγεμονία τους στην αποδοτική αγορά των εξωρηματιστηριακών (OTC) παραγώγων CDS, παρεμποδίζοντας την ανάπτυξη παράγωγων μέσω διαπραγματεύσιμων σε χρηματιστήριο, κατά τρόπο που συνιστά παραβίαση της πολιτικής ανταγωνισμού της ΕΕ.

Οι συντονισμένες προσπάθειες της Επιτροπής και των νομοθετικών οργάνων της ΕΕ να καταστήσουν τις χρηματοπιστωτικές αγορές περισσότερο διαφανείς μέσω της νομοθεσίας για την ενιαία αγορά μπορεί να υπονομευθεί από αντιανταγωνιστικές αθέμιτες συμπράξεις και καταχρήσεις. Η πολιτική ανταγωνισμού της ΕΕ μπορεί να χρησιμεύσει και χρησιμοποιείται ως μέρος ενός ευρύτερου φάσματος διορθωτικών μέτρων⁹.

Η Επιτροπή χρησιμοποίησε επίσης το 2012 τα μέσα ελέγχου των συγκεντρώσεων για να διασφαλίσει ανταγωνιστικές τιμές για τις εταιρείες οι οποίες διαχειρίζονται τους κινδύνους τους επενδύοντας σε παράγωγα προϊόντα στην ΕΕ. Την 1η Φεβρουαρίου 2012, η Επιτροπή απαγόρευσε την προταθείσα συγχώνευση μεταξύ της *Deutsche Börse* και της *New York Stock Exchange Euronext*. Η Επιτροπή κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η συγχώνευση θα καταργούσε τον ανταγωνισμό και θα οδηγούσε σε οιονεί μονοπώλιο σε ορισμένες αγορές παραγώγων, ιδίως στις παγκόσμιες αγορές παραγώγων που συνδέονται με μονωμένες μετοχές και παραγώγων που συνδέονται με δείκτες μετοχών και ευρωπαϊκών παραγώγων επιτοκίων. Σε αυτούς τους τομείς, αυτά τα δύο χρηματιστήρια ήταν εκ των πραγμάτων οι μοναδικοί αξιόπιστοι παγκόσμιοι φορείς. Η Επιτροπή κατέληξε στην άποψη ότι η συγκέντρωση θα μπορούσε να προκαλέσει άνοδο των τιμών και περιορισμό της καινοτομίας για πελάτες παραγώγων και ότι τα προταθέντα από τα μέρη διορθωτικά μέτρα ήταν ανεπαρκή για την άρση αυτών των ανησυχιών.

Διευκόλυνση συναλλαγών στην ενιαία αγορά μέσω καλύτερων λειτουργικών συστημάτων πληρωμών

Το 2012, η Επιτροπή συνέχισε τις ενέργειες εφαρμογής της αντιμονοπωλιακής νομοθεσίας κατά της συμπεριφοράς σε βάρος του ανταγωνισμού σε σχέση με τις πολυμερείς διατραπεζικές προμήθειες (MIFs) τις οποίες χρεώνουν οι εταιρείες πιστωτικών καρτών, ιδίως της Visa και της MasterCard. Οι MIFs αποτελούν σημαντικό μέρος του συνολικού κόστους

⁸ Τράπεζα Διεθνών Διακανονισμών, Νοέμβριος 2012, διαθέσιμη στη διεύθυνση: <http://www.bis.org/statistics/derstats.htm>, αριθμητικά στοιχεία διαθέσιμα στη διεύθυνση: <http://www.bis.org/statistics/otcder/dt21a21b.pdf>.

⁹ Σύμφωνα με την πρόσκληση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.

που πρέπει να καταβάλουν οι έμποροι λιανικής για την αποδοχή πληρωμής με πιστωτική κάρτα. Το 2010, πραγματοποιήθηκαν στον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο (EOX) 35 δις. πληρωμές με πιστωτικές κάρτες για συνολικό ποσό 1,8 τρις ευρώ.

Οι πιστωτικές και χρεωστικές κάρτες Visa αντιπροσωπεύουν περίπου το 41% του συνόλου των καρτών πληρωμών στον ΕΟΧ. Περισσότεροι από 5 εκατομμύρια έμποροι αποδέχονται τις κάρτες πληρωμών Visa. Το 2012, η Επιτροπή απέστειλε συμπληρωματική κοινοποίηση των αιτιάσεων στη Visa αναφορικά με τις MIFs τις οποίες χρεώνει για συναλλαγές με πιστωτικές κάρτες πελατών στον ΕΟΧ¹⁰. Η Επιτροπή κατέληξε στο προκαταρκτικό συμπέρασμα ότι αυτές οι MIFs μειώνουν τον ανταγωνισμό των τιμών μεταξύ των αποδεκτριών τραπεζών, διογκώνουν το κόστος αποδοχής πιστωτικών καρτών για τους εμπόρους και, εν τέλει, αυξάνουν τις τιμές καταναλωτή. Η Επιτροπή διαπίστωσε επίσης ότι η επιβολή υποχρέωσης στους διασυννοριακούς αποδέκτες να καταβάλλουν τις MIFs που εφαρμόζονται στις χώρες συναλλαγής παρεμπόδιζε τη διασυννοριακή αποδοχή και διατηρούσε τον κατακερματισμό της ενιαίας αγοράς σε εθνικές αγορές, απαγορεύοντας στους εμπόρους να επωφελούνται από χαμηλότερες MIFs σε άλλα κράτη μέλη.

Η ανάλυση της Επιτροπής στην υπόθεση Visa ακολούθησε πιστά την απόφαση του Γενικού Δικαστηρίου της ΕΕ του Μαΐου στην υπόθεση *MasterCard*, η οποία επικύρωσε τα συμπεράσματα της Επιτροπής ως προς τον αντιανταγωνιστικό χαρακτήρα των MIFs¹¹.

2. ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ ΤΟΥ ΚΑΘΕΣΤΩΤΟΣ ΤΩΝ ΚΡΑΤΙΚΩΝ ΕΝΙΣΧΥΣΕΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΕΝΙΑΙΑΣ ΑΓΟΡΑΣ ΚΑΙ ΤΗ ΣΤΗΡΙΞΗ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΣΕ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΕΝΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΠΟΡΩΝ

Το προηγούμενο έτος λήφθηκαν οι πρώτες αποφάσεις για την εφαρμογή του νέου πλαισίου κρατικών ενισχύσεων για τις υπηρεσίες γενικού οικονομικού συμφέροντος (ΥΓΟΣ) που εγκρίθηκε το 2011. Τον Μάιο του 2012, η Επιτροπή έθεσε σε εφαρμογή ένα ακόμη πιο φιλόδοξο πρόγραμμα μεταρρύθμισης: τον εκσυγχρονισμό των κρατικών ενισχύσεων.

Θέση σε ισχύ των νέων κανόνων για τις ΥΓΟΣ: αξιοποίηση στο έπακρο των περιορισμένων δημόσιων πόρων για τη στήριξη του ευρωπαϊκού κοινωνικού και οικονομικού μοντέλου.

Οι ΥΓΟΣ είναι δημόσιες υπηρεσίες οι οποίες δεν θα παρέχονταν μόνο από τους συντελεστές της αγοράς ή, τουλάχιστον, σε μορφή που θα ήταν διαθέσιμη σε όλους. Οι ΥΓΟΣ αποτελούν αναπόσπαστο μέρος του ευρωπαϊκού μοντέλου της κοινωνικής οικονομίας της αγοράς.

Οι νέοι κανόνες για τις ΥΓΟΣ (που εφαρμόζονται από την 31η Ιανουαρίου 2012) βοηθούν τις δημόσιες αρχές στον σχεδιασμό ευφύστερων, αποδοτικότερων και αποτελεσματικότερων υπηρεσιών σε τομείς όπως η ενέργεια, οι μεταφορές, οι τηλεπικοινωνίες και οι ταχυδρομικές υπηρεσίες. Βάσει της νέας προσέγγισης, η Επιτροπή θα εστιάζει στις ΥΓΟΣ που λαμβάνουν τους περισσότερους δημόσιους πόρους και, ως εκ τούτου, υπάρχει μεγαλύτερη πιθανότητα να νοθεύσουν τον ανταγωνισμό στην ενιαία αγορά. Οι πρώτες αποφάσεις (π.χ. Post Office

¹⁰ Μετά την κίνηση διαδικασιών τον Μάρτιο 2008, η Επιτροπή απέστειλε στη Visa κοινοποίηση των αιτιάσεων τον Απρίλιο του 2009 σχετικά με τις πολυμερείς διατραπεζικές προμήθειες («MIFs») για πράξεις χρεωστικών και πιστωτικών καρτών καταναλωτών (βλ. MEMO/09/151). Η Visa Europe πρόσφερε δεσμεύσεις για να περιορίσει τις MIFs στις χρεωστικές της κάρτες στο 0,20%, την οποία η Επιτροπή κατέστησε δεσμευτική τον Δεκέμβριο του 2010 (βλ. IP/10/1684). Οι διαδικασίες αναφορικά με τις MIFs στις πιστωτικές κάρτες πελατών συνεχίζονται.

¹¹ Υπόθεση T-111/08, απόφαση της 24ης Μαΐου 2012, δεν έχει ακόμη δημοσιευθεί.

Limited)¹² καταδεικνύουν πως οι κανόνες κρατικών ενισχύσεων μπορούν να εγγυηθούν τη συνεχή παροχή ταχυδρομικών και άλλων βασικών δημόσιων υπηρεσιών, διασφαλίζοντας τον δίκαιο ανταγωνισμό στην ενιαία αγορά.¹³ (βλ. επίσης τμήμα 3.3 κατωτέρω).

Εκσυγχρονισμός των κανόνων για τις κρατικές ενισχύσεις: η αντιμετώπιση της διπλής πρόκλησης της ανάπτυξης και των δημοσιονομικών περιορισμών, με παράλληλη διασφάλιση της ενιαίας αγοράς

Στις 8 Μαΐου 2012, η Επιτροπή έθεσε σε εφαρμογή τη διαδικασία εκσυγχρονισμού των κανόνων για τις κρατικές ενισχύσεις (ΕΚΕ), μια μεταρρύθμιση της συνολικής πολιτικής για τις κρατικές ενισχύσεις. Ένας από τους βασικούς στόχους του ΕΚΕ είναι να δοθεί προτεραιότητα στην εφαρμογή της νομοθεσίας σε υποθέσεις με σημαντική επίπτωση στην ενιαία αγορά. Ένας άλλος βασικός στόχος είναι να διασφαλιστεί η στόχευση των περιορισμένων δημόσιων πόρων σε πραγματικές αδυναμίες της αγοράς, δηλ. να μη σπαταλιούνται σε έργα που θα εκτελούνταν σε κάθε περίπτωση. Με άλλους όρους, στόχος του ΕΚΕ είναι να διευκολύνει τη μεταχείριση ενισχύσεων με καλό σχεδιασμό, στόχευση σε εντοπισμένες αδυναμίες της αγοράς και σε στόχους κοινού συμφέροντος, οι οποίες έχουν τα λιγότερο στρεβλωτικά αποτελέσματα. Οι ενισχύσεις που δεν παρέχουν πραγματικά κίνητρα για τις εταιρείες, αποτρέπουν τις ιδιωτικές επενδύσεις και διατηρούν στη ζωή με τεχνητά μέσα αναποτελεσματικές και μη βιώσιμες επιχειρήσεις («κακές ενισχύσεις»)¹⁴. Οι καλές ενισχύσεις ενδυναμώνουν την ενιαία αγορά, ενώ οι κακές ενισχύσεις την αποδυναμώνουν. Η κρατική ενίσχυση είναι ένα οριζόντιο εργαλείο που επεκτείνει το πεδίο του σε όλη την ενιαία αγορά, τουλάχιστον στις πρόσφατα απελευθερωθείσες βιομηχανίες δικτύου. Συνεπώς, μπορεί και πρέπει να σχεδιάζονται και να μοχλεύονται κατά τρόπο που θα βοηθούν τα κράτη μέλη να επαναφέρουν την ανάπτυξη, διασφαλίζοντας τη βιωσιμότητα των δημόσιων οικονομικών.

Η διαδικασία υλοποίησης του ΕΚΕ άρχισε με την αναθεώρηση διαφόρων βασικών κατευθυντήριων γραμμών και πλαισίων για τις κρατικές ενισχύσεις, ώστε να εναρμονιστούν με μια συνεκτική συνολική φιλοσοφία και μεθοδολογία. Για τον σκοπό αυτό, η Επιτροπή ξεκίνησε δημόσιες διαβουλεύσεις για τους ισχύοντες κανόνες κρατικών ενισχύσεων στους τομείς των ευρυζωνικών υποδομών, της προστασίας του περιβάλλοντος και της περιφερειακής ανάπτυξης. Σημειώθηκε επίσης πρόοδος στις εργασίες επανεξέτασης που είχαν αρχίσει νωρίτερα όσον αφορά τις ενισχύσεις για την έρευνα, ανάπτυξη και καινοτομία, το επιχειρηματικό κεφάλαιο και τη διάσωση και αναδιάρθρωση επιχειρήσεων. Υπάρχει πρόθεση το μεγαλύτερο μέρος των κανόνων που αφορούν τον ΕΚΕ να τεθεί σε εφαρμογή έως τη λήξη της θητείας του παρόντος Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου¹⁵.

3. ΠΡΩΘΗΣΗ ΤΟΥ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΥ ΣΕ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΕΣ ΔΙΚΤΥΟΥ: Η ΣΠΟΝΔΥΛΙΚΗ ΣΤΗΛΗ ΤΗΣ ΕΝΙΑΙΑΣ ΑΓΟΡΑΣ

3.1 Η ολοκλήρωση των ενεργειακών αγορών για τη στήριξη της βιωσιμότητας

¹² Υπόθεση COMP/SA.33054 Post Office Limited: Αποζημίωση για το καθαρό κόστος διατήρησης ενός μη εμπορικά βιώσιμου δικτύου για την περίοδο 2012-15 και τη συνέχιση της διευκόλυνσης χρηματοδότησης του κεφαλαίου κίνησης. (βλ. IP/12/320). Η υπόθεση αυτή αξιολογήθηκε βάσει του άρθρου 106 της ΣΛΕΕ.

¹³ Ανταποκρινόμενη σε προσκλήσεις του ΕΚ και του ECOSOC.

¹⁴ Ομιλία του Αντιπροέδρου Almunia στις 8 Οκτωβρίου 2012 (βλ. SPEECH/12/701) στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, παρουσίαση του προγράμματος εργασίας της πολιτικής ανταγωνισμού για το 2013/14. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-12-701_en.htm.

¹⁵ Αυτόθι .

Η άρση των υπολειπόμενων εμποδίων στις αγορές φυσικού αερίου και ηλεκτρικής ενέργειας επιβάλλει τη στήριξη της νομοθεσίας για την ενιαία αγορά από την πολιτική ανταγωνισμού

Το 2005, η Επιτροπή πραγματοποίησε διεξοδική τομεακή έρευνα στις αγορές φυσικού αερίου και ηλεκτρικής ενέργειας, η οποία αποκάλυψε ότι, παρά τις προσπάθειες για την ολοκλήρωση της ενιαίας αγοράς από τα τέλη της δεκαετίας του 1990 μέσω τομεακής ρύθμισης της ΕΕ, εξακολουθούσαν να υπάρχουν σοβαρά εμπόδια στον ανταγωνισμό, ιδίως αγορές με υψηλό βαθμό συγκέντρωσης και μεγάλα εμπόδια εισόδου στην αγορά, στην οποία κυριαρχούσαν συχνά καθετοποιημένες επιχειρήσεις. Τα προβλήματα επιδεινώνονταν από τις περιορισμένες ικανότητες διασύνδεσης μεταξύ των κρατών μελών. Η κατάσταση αυτή είχε οδηγήσει σε αποκλίσεις τιμών και όρων εφοδιασμού σε ολόκληρη την ενιαία αγορά. Η Επιτροπή συνέχισε την έρευνά της μέσω της εφαρμογής της αντιμονοπωλιακής νομοθεσίας, εκδίδοντας συχνά αποφάσεις αποδοχής των δεσμεύσεων τις οποίες αναλάμβαναν οι επιχειρήσεις που κατείχαν δεσπόζουσα θέση στις αγορές φυσικού αερίου και ηλεκτρικής ενέργειας σε διάφορες χώρες¹⁶.

Η πολιτική ανταγωνισμού της ΕΕ δεν μπορεί να διασφαλίσει από μόνη της την ολοκλήρωση των αγορών φυσικού αερίου και ηλεκτρικής ενέργειας της ΕΕ, ανταγωνιστικές τιμές και την ασφάλεια του εφοδιασμού. Για το λόγο αυτό, το 2011 εκδόθηκε μια τρίτη δέσμη νομοθετικών πράξεων για τις αγορές φυσικού αερίου και ηλεκτρικής ενέργειας, οι οποίες τίθενται σε εφαρμογή, με στόχο τη δημιουργία μίας ενιαίας αγοράς ενέργειας σε επίπεδο ΕΕ έως το 2014.

Μετατόπιση προς ανατολάς του κέντρου βάρους στην εφαρμογή της αντιμονοπωλιακής νομοθεσίας στον ενεργειακό τομέα

Οι περισσότερες αντιμονοπωλιακές έρευνες και αποφάσεις σε αυτό τον τομέα, από τη δημοσίευση της τομεακής έρευνας για την αγορά φυσικού αερίου και ηλεκτρικής ενέργειας το 2005, εστιάζονται στις δυτικοευρωπαϊκές αγορές. Πρόσφατα, και ιδίως κατά τη διάρκεια του 2012, το κύριο βάρος μετατοπίστηκε προς ανατολάς. Παρατηρείται μικρότερη διασύνδεση των δικτύων φυσικού αερίου μεταξύ των συνόρων των χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης σε σύγκριση με τα δίκτυα της Δυτικής Ευρώπης.

Στην υπόθεση CEZ, που αφορά εικαζόμενη κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης από τον τσεχικό οργανισμό ηλεκτρισμού, η Επιτροπή πραγματοποίησε το 2012 δοκιμή αγοράς για τις διαρθρωτικές δεσμεύσεις που αποσκοπούσαν στην άρση της στεγανοποίησης της τσεχικής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας. Στη Βουλγαρία, η Επιτροπή διερευνά πιθανή στεγανοποίηση από την εθνική επιχείρηση φυσικού αερίου ΒΕΗ, καθώς και τα εμπόδια στις διασυνοριακές συναλλαγές ηλεκτρικής ενέργειας. Επιπλέον, στις 11 Δεκεμβρίου 2012, η Επιτροπή κίνησε επίσημη διαδικασία ελέγχου σύμπραξης κατά της OPCOM, η οποία επιτρέπει σε παραγωγούς και αγοραστές να εμπορεύονται ηλεκτρική ενέργεια στη Ρουμανία, και της μητρικής της εταιρείας Transelectrica, μιας κρατικής επιχείρησης που ελέγχει το δίκτυο διανομής ηλεκτρικής ενέργειας σε αυτό το κράτος μέλος. Η Επιτροπή έχει ανησυχίες ότι η OPCOM ενδέχεται να κάνει κατάχρηση της δεσπόζουσας θέσης της, εφαρμόζοντας διακρίσεις σε βάρος επιχειρήσεων με βάση την εθνικότητά τους ή τον τόπο εγκατάστασής τους. Τα

---

¹⁶ Παραδείγματος χάρι, ως επακόλουθο της αντιμονοπωλιακής έρευνας της Επιτροπής, η Ε.Οπ της Γερμανίας ανέλαβε τη δέσμευση να εκποιήσει τα στοιχεία ενεργητικού της από την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας και τη δραστηριότητα δικτύου μεταφοράς υψηλής τάσης το 2008, γεγονός που αποτέλεσε ορόσημο για το άνοιγμα της αγοράς στη Γερμανία. Άλλες έρευνες βοήθησαν στην άρση των περιορισμών του διακρατικού εμπορίου φυσικού αερίου και ηλεκτρικής ενέργειας. Ενδεικτικά, η έρευνα της Επιτροπής είχε ως αποτέλεσμα μεταβολές στο σουηδικό σύστημα μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας που εμπόδιζε τις εξαγωγές, περιορίζοντας την ικανότητα διασύνδεσης με γειτονικές χώρες

χρηματιστήρια ηλεκτρικής ενέργειας έχουν καθοριστική σημασία για τη διαφανή και αξιόπιστη διαμόρφωση των τιμών της ηλεκτρικής ενέργειας.

Το 2012, η Επιτροπή κίνησε επίσης διαδικασίες ελέγχου μονοπωλίων κατά της Gazprom σε σχέση με την εικαζόμενη συμπεριφορά της σε διάφορες αγορές φυσικού αερίου της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης. Αφορμή για την κίνηση των διαδικασιών ήταν οι ανησυχίες της Επιτροπής ότι η Gazprom ενδέχεται να κατέχει και να κάνει κατάχρηση της δεσπόζουσας θέσης της στα προηγούμενα στάδια των αγορών προμήθειας φυσικού αερίου στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη, σε ορισμένες από τις οποίες η Gazprom είναι ουσιαστικά ο μοναδικός προμηθευτής. Η έρευνα εστιάζεται στο αν η Gazprom προέβη σε κατάτμηση των αγορών φυσικού αερίου, εμποδίζοντας την ελεύθερη ροή φυσικού αερίου μεταξύ των χωρών της ΕΕ, και αν επιβάλλει όρους σε σχέση με τη χρήση υποδομών, οι οποίοι εμποδίζουν τη διαφοροποίηση των πηγών προμήθειας φυσικού αερίου. Το πεδίο της έρευνας καλύπτει επίσης την πιθανή επιβολή άδικων τιμών στους καταναλωτές.

Συνεκτίμηση των ενεργοβόρων εταιρειών στο πλαίσιο του συστήματος εμπορίας εκπομπών της ΕΕ

Προστασία της ενεργοβόρου βιομηχανίας από διαρροή διοξειδίου του άνθρακα με παράλληλη διασφάλιση της ακεραιότητας της ενιαίας αγοράς

Η Επιτροπή ενέκρινε επίσης σημαντικούς κανόνες κρατικών ενισχύσεων σε σχέση με τις αγορές ηλεκτρικής ενέργειας. Η μεταρρύθμιση του συστήματος εμπορίας εκπομπών (ETS) της ΕΕ που συμφωνήθηκε το 2009, η οποία αρχίζει να ισχύει από το 2013, συνεπάγεται ότι η παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας δεν θα λαμβάνει πλέον άδειες ελεύθερης εκπομπής CO₂, που θα μπορούσε να οδηγήσει στην αύξηση των τιμολογίων του ηλεκτρικού ρεύματος για τις επιχειρήσεις στην ΕΕ. Οι εγκριθέντες κανόνες επιτρέπουν στα κράτη μέλη να αποζημιώνουν τις εγκαταστάσεις στους τομείς με τη μεγαλύτερη κατανάλωση ηλεκτρικής ενέργειας, για ένα μέρος από την αύξηση του κόστους ηλεκτρικής ενέργειας ως επακόλουθο του ETS, από το 2013¹⁷. Οι κανόνες διαμορφώθηκαν κατά τρόπο που να ελαχιστοποιούνται οι στρεβλώσεις του ανταγωνισμού στην ενιαία αγορά υπό μορφή αγώνα δρόμου επιδοτήσεων σε μια περίοδο οικονομικής αβεβαιότητας και ανάγκης για δημοσιονομική πειθαρχία· παραδείγματος χάρι, με το να μην επιτρέπεται η πλήρης αποζημίωση για τις υψηλότερες τιμές ηλεκτρικής ενέργειας και με τη μείωση της αποζημίωσης με την πάροδο του χρόνου. Ταυτόχρονα, αποσκοπούσαν στο να διατηρηθεί ο στόχος της ΕΕ να απαλλαγεί η ευρωπαϊκή οικονομία από τις εκπομπές άνθρακα. Στους επιλέξιμους τομείς για αποζημίωση περιλαμβάνονται οι παραγωγοί αργιλίου, χαλκού, λιπασμάτων, χάλυβα, χαρτιού, βαμβακιού, χημικών προϊόντων και ορισμένων πλαστικών. Το νέο καθεστώς ενισχύσεων παρέχει στα κράτη μέλη τη δυνατότητα να εμποδίζουν μετατοπίσεις της παραγωγής από την ΕΕ σε τρίτες χώρες με μικρότερη περιβαλλοντική ρύθμιση, που θα μπορούσε να υπονομεύσει τον στόχο της μείωσης των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου σε παγκόσμιο επίπεδο.

3.2 Πλαισίωση της νομοθεσίας ενιαίας αγοράς για τις τηλεπικοινωνίες

Τα τελευταία 15 έτη, η νομοθεσία της ΕΕ για την ενιαία αγορά έχει σημειώσει σημαντική πρόοδο, εισάγοντας τον ανταγωνισμό στις αγορές τηλεπικοινωνιών. Σήμερα, οι υφιστάμενοι φορείς δεν κατέχουν πλέον το μονοπώλιο και οφείλουν να παρέχουν υπηρεσίες χονδρικής και πρόσβαση στο δίκτυο σε εναλλακτικούς φορείς. Πολλά πρώην μονοπώλια εξακολουθούν να κατέχουν, ωστόσο, ισχυρή θέση στην αγορά διότι έχουν την ιδιοκτησία των σταθερών δικτύων τα οποία εγκατέστησαν κατά τη διάρκεια της περιόδου που κατείχαν το μονοπώλιο.

Επιπλέον, όσον αφορά τα δίκτυα κινητών επικοινωνιών, τέσσερις στους πέντε πολίτες της ΕΕ είναι κάτοχοι συνδρομών κινητής επικοινωνίας σε έναν από τους τέσσερις μεγαλύτερους ομίλους. Ταυτόχρονα, πολλά στοιχεία των αγορών τηλεπικοινωνιών παραμένουν κατ' εξοχήν

¹⁷ Οι κανόνες επιτρέπουν επιδοτήσεις μέχρι ποσοστού 85% της αύξησης που αντιμετωπίζουν οι αποδοτικότερες εταιρείες σε κάθε τομέα από το 2013 έως το 2015, όριο που σταδιακά θα μειωθεί στο 75% την περίοδο 2019-2020.

εθνικά, όπως η αδειοδότηση φορέων και το φάσμα για τις κινητές υπηρεσίες. Υπάρχει ακόμη μεγάλη απόσταση για την υλοποίηση της ενιαίας αγοράς τηλεπικοινωνιών της ΕΕ· αντίθετα, υπάρχουν πολυάριθμοι φορείς που δραστηριοποιούνται σε 27 χωριστές αγορές. Επιπλέον, εξακολουθούν να υφίστανται εμπόδια που περιορίζουν τη δυνατότητα των καταναλωτών να ωφεληθούν πλήρως από την απελευθέρωση της αγοράς. Πρόσφατη μελέτη για την παροχή υπηρεσιών διαδικτύου¹⁸ αποκαλύπτει ότι η έλλειψη διαφανών και συγκρίσιμων πληροφοριών καθώς και εμπόδια συμβατικού χαρακτήρα (όπως η μεγάλη διάρκεια των συμβάσεων και οι επιβαρύνσεις για πρόωγη καταγγελία σύμβασης) αποθαρρύνουν τους καταναλωτές να αλλάξουν εταιρεία.

Η αντιμετώπιση της ισχύος στην αγορά και του κατακερματισμού των αγορών τηλεπικοινωνιών, παράλληλα με την νομοθεσία για την ενιαία αγορά

Υπό αυτές τις συνθήκες, απαιτείται εκ των υστέρων επιβολή της νομοθεσίας ανταγωνισμού της ΕΕ για να πλαισιωθεί η εκ των προτέρων ρύθμιση της ενιαίας αγοράς, και ιδίως για να διασφαλιστούν όροι ίσης πρόσβασης για νεοεισερχόμενες εταιρείες.

Το 2012, τα Ευρωπαϊκά Δικαστήρια επικύρωσαν¹⁹ απόφαση της Επιτροπής που επέβαλε πρόστιμο στην *Telefónica* για κατάχρηση της δεσπόζουσας θέσης της στην ισπανική αγορά ευρυζωνικών υπηρεσιών. Οι τιμές που χρέωνε η *Telefónica* στους πελάτες της υπηρεσιών χονδρικής, οι οποίοι ήταν ταυτόχρονα και ανταγωνιστές της στο επίπεδο των υπηρεσιών λιανικής, τους εξανάγκαζαν να υφίστανται ζημίες για να μπορέσουν να συνεχίσουν να λειτουργούν στην αγορά.

Η Επιτροπή κίνησε διαδικασία αντιμονοπωλιακής έρευνας σχετικά με δυνητικά αντιανταγωνιστική συμπεριφορά της *Slovak Telekom* σε διάφορες αγορές ευρυζωνικών υπηρεσιών χονδρικής στη Σλοβακία και διερεύνησε αν θα μπορούσε να αποδοθεί η ευθύνη για τη συμπεριφορά της *Slovak Telekom* στη μητρική της εταιρεία *Deutsche Telekom*.

Η Επιτροπή κίνησε επίσης διαδικασία αντιμονοπωλιακής έρευνας κατά της *Telefónica* και της *Portugal Telecom* όσον αφορά τη συμφωνία τους να μην ανταγωνίζονται η μια την άλλη στις αγορές τηλεπικοινωνιών της Ιβηρικής. Πρόκειται για την πρώτη αντιμονοπωλιακή υπόθεση στον τομέα των τηλεπικοινωνιών που αφορά κατανομή των αγορών σε διασυνοριακό επίπεδο. Έχει ιδιαίτερη σημασία για την Επιτροπή να διερευνήσει αυτό το ζήτημα, με στόχο να αποτραπεί το ενδεχόμενο τεχνητού κατακερματισμού της ενιαίας αγοράς σε διασυνοριακή κλίμακα.

Η Επιτροπή εξέτασε επίσης τον τρόπο με τον οποίο πέντε μεγάλες εταιρείες τηλεπικοινωνιών (οι «Ε5»: *Deutsche Telekom*, *France Télécom*, *Telefónica*, *Vodafone* και *Telecom Italia*) καθώς και η ένωση *GSMA* κινητής τηλεφωνίας ανέπτυξαν πρότυπα για τις μελλοντικές υπηρεσίες κινητών επικοινωνιών. Η δράση της Επιτροπής αποσκοπούσε στο να διασφαλιστεί ότι η διαδικασία τυποποίησης δεν χρησιμοποιείται για τον αποκλεισμό ανταγωνιστών από την αγορά.

Βάσει του κανονισμού της ΕΕ περί συγκεντρώσεων, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ενέκρινε άνευ όρων τη δημιουργία κοινής επιχείρησης μεταξύ *Vodafone*, *Telefónica* και *Everything Everywhere* στον τομέα των συναλλαγών μέσω κινητού τηλεφώνου στο Ηνωμένο Βασίλειο.

¹⁸ Η λειτουργία της αγοράς για την πρόσβαση στο Διαδίκτυο και την παροχή υπηρεσιών από την πλευρά των καταναλωτών στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Μελέτη για λογαριασμό της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Γενική Διεύθυνση Υγείας και Καταναλωτών (αναμένεται να δημοσιευθεί τον Απρίλιο του 2013).

¹⁹ Υπόθεση T-336/07, απόφαση της 29ης Μαρτίου 2012, δεν έχει ακόμη δημοσιευθεί.

Οι συναλλαγές μέσω κινητού τηλεφώνου ή «κινητά πορτοφόλια» είναι ένας ταχέως αναδυόμενος τομέας. Η βασική ανησυχία της Επιτροπής ήταν να εξασφαλιστεί ότι οι αγορές αυτού του τύπου παραμένουν ανοιχτές, έτσι ώστε να μπορούν να ανακύπτουν ανταγωνιστικές λύσεις χωρίς αδικαιολόγητα εμπόδια. Η έρευνα αποκάλυψε ότι υπήρχαν ήδη διάφορες εναλλακτικές επιλογές και ήταν πολύ πιθανό να αναδειχθούν πολλοί περισσότερες στο εγγύς μέλλον, ώστε να διασφαλιστεί επαρκής ανταγωνιστική πίεση στον μηχανισμό συναλλαγών μέσω κινητού τηλεφώνου της κοινής επιχείρησης του ΗΒ.

Τον Δεκέμβριο του 2012, η Επιτροπή ενέκρινε επίσης την εξαγορά της Orange από την ανταγωνίστριά της *Hutchison 3G Austria*, με την οποία μειώθηκε ο αριθμός των φορέων της αγοράς σε τρεις. Η έγκριση υπόκειται σε ορισμένους όρους. Η Hutchinson δεσμεύτηκε να διαθέσει φάσμα, απαραίτητη προϋπόθεση για την είσοδο στην αγορά νέων φορέων εκμετάλλευσης δικτύων κινητών επικοινωνιών. Η Hutchinson ανέλαβε επίσης δέσμευση να παράσχει πρόσβαση στις υπηρεσίες χονδρικής σε 16 εικονικούς φορείς εκμετάλλευσης που δεν διαθέτουν δικό τους πλήρες δίκτυο. Πριν την εφαρμογή της συγκέντρωσης, τα μέρη έπρεπε να συνάψουν συμφωνία με τον νεοεισερχόμενο.

Στήριξη της εγκατάστασης ευρυζωνικής υποδομής στην ενιαία αγορά

Ένας άλλος στρατηγικός στόχος της πολιτικής ανταγωνισμού της ΕΕ το 2012 ήταν η εγκατάσταση νέας υποδομής για ευρυζωνικά δίκτυα στην ενιαία αγορά. Στην περίπτωση αυτή, η βασική πρόκληση ήταν το γεγονός ότι, ενώ οι εμπορικοί φορείς αναλαμβάνουν το μεγαλύτερο μέρος της επένδυσης, έχουν ελάχιστα κίνητρα να επεκτείνουν την εμβέλεια των δικτύων τους σε απομακρυσμένες, αραιοκατοικημένες και αγροτικές περιοχές, στις οποίες δεν μπορεί από μόνη της η αγορά να επιβαρυνθεί με το κόστος της. Ταυτόχρονα, το ψηφιακό θεματολόγιο, μία από τις εμβληματικές πρωτοβουλίες της στρατηγικής «Ευρώπη 2020», αποσκοπεί στο να κάνει προσιτές βασικές ευρυζωνικές υπηρεσίες σε όλους τους Ευρωπαίους έως το 2013 και να εξασφαλίζει ότι, έως το 2020, i) όλοι οι Ευρωπαίοι έχουν πρόσβαση σε πολύ υψηλότερες ταχύτητες στο διαδίκτυο (άνω των 30 Mbps) και ii) το 50% ή υψηλότερο ποσοστό ευρωπαϊκών νοικοκυριών είναι συνδρομητές σε ταχύτερες συνδέσεις διαδικτύου (άνω των 100 Mbps). Είναι σαφές ότι απαιτούνται δημόσιες επιδοτήσεις σε ορισμένες περιπτώσεις για την αντιμετώπιση των ελλείψεων της αγοράς· πράγματι, κατά την τελευταία τριετία, η Επιτροπή ενέκρινε ενισχύσεις περίπου 4 δισ. ευρώ, ελέγχοντας, μεταξύ άλλων, ότι τα δημόσια κεφάλαια δεν αποκλείουν τις ιδιωτικές επενδύσεις.

Κατά τη διάρκεια του έτους, στο πλαίσιο ενός συνολικού έργου εκσυγχρονισμού των κρατικών ενισχύσεων, η Επιτροπή ολοκλήρωσε την επικαιροποίηση των κανόνων για τις κρατικές ενισχύσεις στον τομέα της ευρυζωνικής υποδομής, δηλαδή τις κατευθυντήριες γραμμές για τις ευρυζωνικές υπηρεσίες, ώστε να εναρμονιστούν περισσότερο με τους φιλόδοξους στόχους του ψηφιακού θεματολογίου να προωθηθούν οι ευρυζωνικές συνδέσεις υψηλής ταχύτητας στο σύνολο της ΕΕ. Για τον σκοπό αυτό, οι νέες κατευθυντήριες γραμμές αποσκοπούν στην επίτευξη της σωστής σχέσης ανάμεσα στις δημόσιες και ιδιωτικές επενδύσεις, με παράλληλη δημιουργία ενός περιβάλλοντος που ευνοεί τον ανταγωνισμό (π.χ. διασφαλίζοντας την ελεύθερη πρόσβαση όλων των φορέων εκμετάλλευσης στην ενιαία αγορά σε χρηματοδοτούμενη από το κράτος υποδομή). Οι εθνικοί φορείς εκμετάλλευσης εξακολουθούν να κατέχουν δεσπόζουσα θέση στις αγορές ευρυζωνικών υπηρεσιών, με εξαίρεση τις ελάχιστες χώρες στις οποίες έχει δημιουργηθεί καλωδιακή υποδομή σε εθνικό επίπεδο. Για να συμβάλλουν στην επίτευξη του στόχου του ψηφιακού θεματολογίου να παρασχεθούν συνδέσεις πολύ μεγάλης ταχύτητας (άνω των 100 Mbps) στα μισά ευρωπαϊκά νοικοκυριά έως το 2020, οι αναθεωρημένες κατευθυντήριες γραμμές θα επιτρέπουν τη δημόσια χρηματοδότηση και σε αστικές περιοχές, που θα υπόκεινται ωστόσο σε αυστηρότατους όρους, έτσι ώστε να εξασφαλιστεί ένα αποτέλεσμα υπέρ του ανταγωνισμού.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέδωσε επίσης πρόταση για την τροποποίηση του εξουσιοδοτικού κανονισμού του 1998. Αυτό θα επέτρεπε στην Επιτροπή να απαλλάξει ορισμένες κατηγορίες ενισχύσεων για ευρυζωνικές υποδομές από την υποχρέωση προηγούμενης κοινοποίησης στην Επιτροπή και να απλουστεύσει τη διαδικασία έγκρισης έργων συγκεκριμένων τύπων. Αυτό αφορά ιδίως:

- ενισχύσεις για την κάλυψη βασικών ευρυζωνικών υπηρεσιών σε περιφέρειες που δεν διαθέτουν ευρυζωνική υποδομή και στις οποίες είναι απίθανο να αναπτυχθεί παρόμοια υποδομή στο εγγύς μέλλον («λευκές» περιοχές) και μέτρα μικρών ατομικών ενισχύσεων που καλύπτουν πολύ υψηλής ταχύτητας δίκτυα πρόσβασης νέας γενιάς («NGA») σε «λευκές περιοχές NGA».

- ενισχύσεις για έργα πολιτικού μηχανικού που συνδέονται με ευρυζωνικά δίκτυα και παθητική υποδομή δικτύου.

3.3 Προώθηση αποτελεσματικών διασυνοριακών ταχυδρομικών υπηρεσιών με παράλληλη διασφάλιση της δημόσιας υπηρεσίας

Οι ταχυδρομικές υπηρεσίες είναι άλλη μία κλασική βιομηχανία δικτύου που έχει καθοριστική σημασία για τη λειτουργία της ενιαίας αγοράς. Πολλές ευρωπαϊκές επιχειρήσεις βασίζονται ολοένα και περισσότερο στην έγκαιρη παράδοση για να κρατούν το κόστος διατήρησης αποθεμάτων σε βέλτιστο επίπεδο. Συχνά χρησιμοποιούν υπηρεσίες ταχυμεταφοράς δεμάτων ως μέρος των αλυσίδων εφοδιαστικής τους, ιδίως για διασυνοριακές αποστολές. Από αναπτυξιακή σκοπιά, είναι βασικό οι διασυνοριακές ταχυδρομικές αποστολές να λειτουργούν με τη μεγαλύτερη δυνατή αποτελεσματικότητα. Οι αποτελεσματικές ταχυδρομικές υπηρεσίες αποτελούν επίσης εργαλείο για την αξιοποίηση του αυξανόμενου δυναμικού του διασυνοριακού ηλεκτρονικού εμπορίου.

Ταυτόχρονα, οι ταχυδρομικές υπηρεσίες αποτελούν βασική υπηρεσία γενικού οικονομικού συμφέροντος (ΥΓΟΣ) η οποία ενδέχεται να χρειάζεται κρατική ενίσχυση σε συνθήκες κατά τις οποίες η ίδια η αγορά δεν θα μπορούσε να εγγυηθεί την παροχή καθολικών και προσιτών υπηρεσιών. Οι κανόνες ανταγωνισμού για την ενιαία αγορά της ΕΕ συμβιβάζουν αυτές τις δύο επιτακτικές ανάγκες.

Η σταδιακή εφαρμογή των νέων κανόνων διασφαλίζει τη βιωσιμότητα των ΥΓΟΣ και τον δίκαιο ανταγωνισμό στην ενιαία αγορά

Πράγματι, η πρώτη εφαρμογή του νέου πλαισίου κρατικών ενισχύσεων για τις ΥΓΟΣ, που τέθηκε σε εφαρμογή στις 31 Ιανουαρίου 2012, αφορούσε τον τομέα των ταχυδρομικών υπηρεσιών. Τον Μάρτιο του 2012, η Επιτροπή εξέδωσε δύο αποφάσεις που αφορούσαν την Post Office Limited του Ηνωμένου Βασιλείου με βάση το νέο πλαίσιο για τις ΥΓΟΣ. Η Επιτροπή διαπίστωσε ότι η ενίσχυση δεν υπερέβαινε το καθαρό κόστος της αποστολής δημόσιας υπηρεσίας που είχε ανατεθεί στην Post Office Ltd και ότι η ανάθεση αυτή ήταν σύμφωνη με τους κανόνες σύναψης δημοσίων συμβάσεων. Επιπλέον, η επιστολή ανάθεσης και η συμφωνία χρηματοδότησης που διέπουν την καταβολή της αποζημίωσης και τη συμφωνία περιλάμβαναν κατάλληλες διατάξεις που παρείχαν κίνητρα για την αποτελεσματική παροχή της δημόσιας υπηρεσίας, σύμφωνα με το στρατηγικό σχέδιο της Post Office Ltd's για την περίοδο 2012-2015 που αποσκοπεί στον εκσυγχρονισμό και την βελτίωση της παροχής υπηρεσιών μέσω του δικτύου της με βάση ετήσια ορόσημα αποδοτικότητας.

Παρομοίως, η Επιτροπή ενέκρινε μέτρο φοροαπαλλαγής ύψους 764 εκατ. ευρώ που χορήγησε η Γαλλία στην εταιρεία *La Poste*, τον γαλλικό φορέα εκμετάλλευσης, ώστε να είναι σε θέση να καλύψει δαπάνες που συνδέονται με τη διατήρηση ταχυδρομικών υπηρεσιών υψηλής πυκνότητας από το 2008 έως το 2012. Επέτρεψε επίσης τη χορήγηση αποζημίωσης 1,2 δισ. ευρώ για τα έξοδα που πραγματοποίησε η *La Poste* για την εκτέλεση της υποχρέωσής της να μεταφέρει και να παραδίδει έντυπο Τύπο κατά την ίδια χρονική περίοδο. Τα μέτρα ενίσχυσης κρίθηκε ότι ήταν συμβιβάσιμα με τους κανόνες κρατικών ενισχύσεων της ΕΕ, εφόσον μόνο εν μέρει αντιστάθμιζαν το καθαρό κόστος της εκτέλεσης των σημαντικών υποχρεώσεων δημόσιας υπηρεσίας που ανατέθηκαν στη *La Poste* και, ως εκ τούτου, δεν της παρείχαν κανένα αθέμιτο ανταγωνιστικό πλεονέκτημα στην ενιαία αγορά.

Ο τομέας των ταχυδρομικών υπηρεσιών άξιζε ιδιαίτερη προσοχή, από την άποψη ότι ο εν λόγω τομέας απελευθερώθηκε πλήρως στην ΕΕ από τα τέλη του 2012. Για τον σκοπό αυτό, η Επιτροπή εξέδωσε τέσσερις μείζονος σημασίας αποφάσεις για τις κρατικές ενισχύσεις που χορήγησαν η Γερμανία, το Βέλγιο, η Γαλλία και η Ελλάδα στις αντίστοιχες επιχειρήσεις τους ταχυδρομικών υπηρεσιών. Για τη Γερμανία και το Βέλγιο, η Επιτροπή διέταξε την ανάκτηση σημαντικών ποσών ασυμβίβαστης ενίσχυσης, ενώ ενέκρινε τις ενισχύσεις της Γαλλίας και της Ελλάδας. Η *Deutsche Post* και η *Belgian Post* είχαν λάβει ποσό ενίσχυσης που υπερέβαινε το απαιτούμενο επίπεδο αντιστάθμισης για την παροχή των ΥΓΟΣ τις οποίες οι δημόσιες αρχές είχαν αναθέσει σε αυτές. Για το λόγο αυτό, η Επιτροπή έκρινε ότι το επιπλέον ποσό ήταν ασυμβίβαστο με την ενιαία αγορά, διότι παρείχε σε αυτές τις δύο εταιρείες πλεονέκτημα έναντι των ανταγωνιστών τους στις εμπορικές δραστηριότητες εκτός του πεδίου της εντολής να παρέχουν δημόσια υπηρεσία.

Έλεγχος των συγκεντρώσεων για τη διασφάλιση της συνέχισης του ανταγωνισμού στις αγορές διασυνοριακής μεταφοράς δεμάτων

Οι εξελίξεις στον ταχυδρομικό τομέα αποτέλεσαν επίσης και αντικείμενο ελέγχου των συγκεντρώσεων. Η προταθείσα συγκέντρωση που αφορούσε την εξαγορά της TNT από την USP θα μείωνε τον αριθμό των εταιρειών που ελέγχουν τα πανευρωπαϊκά δίκτυα επείγουσας μεταφοράς δεμάτων από τέσσερις σε τρεις. Στις 20 Ιουλίου 2012, η Επιτροπή κίνησε διεξοδική έρευνα για τη σχεδιαζόμενη συγκέντρωση και τελικά απαγόρευσε την προταθείσα εξαγορά στις 30 Ιανουαρίου 2013. Η συναλλαγή θα περιόριζε τον ανταγωνισμό σε 15 κράτη μέλη στον τομέα των υπηρεσιών ταχυμεταφοράς μικρών δεμάτων σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Σε αυτά τα κράτη μέλη, η εξαγορά θα μείωνε τον αριθμό των σημαντικών συντελεστών σε μόνο τρεις ή δύο, ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις η μοναδική εναλλακτική επιλογή προς την UPS θα ήταν η DHL. Η συγκέντρωση θα έβλαπτε, συνεπώς, τους πελάτες προκαλώντας αυξήσεις των τιμών και αίροντας την ανταγωνιστική πίεση που ασκούσε η TNT. Η Επιτροπή προέβη σε διεξοδική εκτίμηση των προταθέντων διαρθρωτικών μέτρων, περιλαμβανομένης δοκιμής στην αγορά, κατά την οποία ζητήθηκε η γνώμη πελατών και άλλων ενδιαφερόμενων μερών. Εντούτοις, τα εν λόγω διορθωτικά μέτρα αποδείχθηκαν ανεπαρκή για να εξαλειφθούν τα εντοπισθέντα προβλήματα του ανταγωνισμού.

4. ΣΥΜΒΟΛΗ ΣΤΗΝ ΑΠΟΔΕΣΜΕΥΣΗ ΤΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΤΗΣ ΓΝΩΣΗΣ

4.1 Πρόληψη καταχρήσεων σε αναδυόμενους και ταχέως εξελισσόμενους τομείς ψηφιακών υπηρεσιών

Στους κλάδους των ψηφιακών υπηρεσιών, τα αποτελέσματα δικτύου και ο εγκλωβισμός πελατών μπορούν να συμβάλουν στην εδραίωση θέσεων στην αγορά που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για τον αποκλεισμό ανταγωνιστών ή νεοεισερχομένων. Η Επιτροπή έχει εκδώσει στο παρελθόν αποφάσεις σε τομείς υψηλής τεχνολογίας οι οποίες εμποδίζουν εταιρείες που κατέχουν δεσπόζουσα θέση να κάνουν κατάχρηση τεχνολογιών καλυπτόμενων από δικαιώματα βιομηχανικής ιδιοκτησίας ή να αναπτύσσουν άλλες μορφές συμπεριφοράς αντίθετης προς τον ανταγωνισμό²⁰. Μια βασική πρόκληση σε υποθέσεις ψηφιακής οικονομίας είναι ότι οι εν λόγω αγορές συνήθως εξελίσσονται με μεγάλη ταχύτητα, γεγονός

²⁰ Ιδίως οι υποθέσεις βάσει του άρθρου 102 της ΣΛΕΕ που αφορούν τη Microsoft (βλ. απόφαση της Επιτροπής της 24ης Μαρτίου 2004 στην υπόθεση COMP/C-3/, υπόθεση COMP/C-3/37.792) και Intel (βλ. απόφαση της Επιτροπής της 13ης Μαΐου 2009 στην υπόθεση COMP/C-3/37.990).

που καθιστά αναγκαία την έγκαιρη και αποτελεσματική παρέμβαση²¹. Όπως αποφάνθηκε το ΔΕΕ στην απόφαση στην υπόθεση *Telia Sonera*: «η [...] εφαρμογή [των κανόνων ανταγωνισμού] δεν μπορεί να εξαρτάται από το γεγονός ότι η σχετική αγορά έχει ήδη φθάσει σε ορισμένο βαθμό ωρίμανσης. Συγκεκριμένα, ειδικά σε μια αγορά που αναπτύσσεται με ταχύ ρυθμό, το άρθρο 102 της ΣΛΕΕ επιβάλλει να υπάρχει παρέμβαση όσο το δυνατόν νωρίτερα, για να αποφευχθεί η δημιουργία και η παγίωση στην αγορά αυτή μιας διαρθρώσεως του ανταγωνισμού την οποία νοθεύει η καταχρηστική στρατηγική επιχειρήσεως [...]»²².

Διευκόλυνση της συνέχισης της καινοτομίας στους τομείς ψηφιακών υπηρεσιών από τα έξυπνα τηλέφωνα στη μουσική

Κατά τη διάρκεια του έτους, εξετάστηκε με ιδιαίτερη προσοχή το ζήτημα της πιθανής κατάχρησης ενιαίων διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας ουσιώδους σημασίας στο πλαίσιο των αποκαλούμενων πολέμων των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας μεταξύ των κατασκευαστών έξυπνων τηλεφώνων. Η Επιτροπή εξέτασε το ζήτημα των ενιαίων διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας ουσιώδους σημασίας βάσει του κανονισμού περί συγκεντρώσεων της ΕΕ στην έγκριση της εξαγοράς της *Motorola* από τη *Google*²³. Κίνησε επίσης τρεις διαδικασίες²⁴ που αφορούν πιθανές καταχρήσεις από την *Samsung* και τη *Motorola* των ενιαίων διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας τους ουσιώδους σημασίας, εν μέρει για να προσδώσει μεγαλύτερη σαφήνεια σε αυτόν τον τομέα για τον οποίο η Επιτροπή έλαβε πολυάριθμες καταγγελίες κατά τη διάρκεια του έτους. Στις 21 Δεκεμβρίου 2012, για τη μία από αυτές τις τρεις διαδικασίες, η Επιτροπή απέστειλε κοινοποίηση των αιτιάσεων στη *Samsung*, ενημερώνοντάς την σχετικά με την αρχική άποψη της Επιτροπής ότι η αίτηση ασφαλιστικών μέτρων εκ μέρους της *Samsung* κατά της *Apple* σε διάφορα κράτη μέλη βάσει των ενιαίων διπλωμάτων της ευρεσιτεχνίας ουσιώδους σημασίας για τα έξυπνα τηλέφωνα συνιστά κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης²⁵.

Η καθοριστική σημασία των ενιαίων διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας ουσιώδους σημασίας για την καινοτομία στον τομέα των ΤΠΕ

Τα ενιαία διπλώματα ευρεσιτεχνίας ουσιώδους σημασίας έχουν σχέση με την καινοτομία σε ολόκληρους τομείς. Τα εν λόγω διπλώματα ευρεσιτεχνίας είναι, εξ ορισμού, μέρος ενός προτύπου και οι κάτοχοι αυτών των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας έχουν αναλάβει δέσμευση να παρέχουν άδεια εκμετάλλευσής τους με δίκαιους, εύλογους και χωρίς διακρίσεις (FRAND) όρους. Ένα πιθανό δυσμενέστερο σενάριο είναι η περίπτωση κατά την οποία μια εταιρεία που επιθυμεί να λάβει άδεια για ενιαία διπλώματα ευρεσιτεχνίας ουσιώδους σημασίας με όρους *non FRAND* αποκλείεται από την αγορά μέσω δικαστικών εντολών. Η εν λόγω πρακτική ή οι απειλές ασφαλιστικών μέτρων μπορεί να εμποδίζουν την καινοτομία σε ολόκληρο τον κλάδο. Τα πρότυπα μπορεί να αποφέρουν τεράστια οφέλη σε διάφορες διασυνδεδεμένες αγορές, ενισχύοντας τη διαλειτουργικότητα και συμβάλλοντας στη δημιουργία οικονομικών κλίμακας στην ενιαία αγορά και πέρα από αυτήν.

Στον τομέα των συγκεντρώσεων, η Επιτροπή ενέκρινε την εξαγορά του τμήματος μουσικών ηχογραφήσεων της *EMI* από την *Universal*, παγκόσμιας ηγετικής εταιρείας ηχογραφήσεων, αφού προηγουμένως βεβαιώθηκε ότι η συγκέντρωση δεν θα είχε δυσμενείς επιπτώσεις στους πελάτες ψηφιακών υπηρεσιών και στην ανάπτυξη νέων ψηφιακών υπηρεσιών. Αυτός είναι ένας από τους τομείς που μετασχηματίζονται μέσω της ψηφιοποίησης. Η Επιτροπή είχε ανησυχίες μήπως η εν λόγω πράξη, όπως κοινοποιήθηκε αρχικά, θα επέτρεπε στη *Universal*

²¹ Βλ. ομιλία του Αντιπροέδρου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Joaquin Almunia της 8ης Οκτωβρίου 2012 (SPEECH/12/701).

²² C-52/09 *TeliaSonera Sverige*, Συλλογή 2011, σ. I-527.

²³ Υπόθεση COMP/M.6381, *Google/Motorola Mobility* (βλ. IP/12/129).

²⁴ Κίνηση διαδικασίας κατά της *Samsung* στις 30 Ιανουαρίου 2012 (υπόθεση COMP/C-3/39.939)· κίνηση διαδικασίας κατά της *Motorola* στις 2 Απριλίου 2012 (υποθέσεις COMP/C-3/39.985 και COMP/C-3/39.986).

²⁵ Βλ. δελτία τύπου στη διεύθυνση http://europa.eu/rapid/press-release_IP-12-1448_en.htm.

να επιδεινώσει σημαντικά τους όρους αδειοδότησης τους οποίους επέβαλε σε ψηφιακές πλατφόρμες που πωλούν μουσική σε καταναλωτές. Για την άρση αυτών των ανησυχιών, η Universal ανέλαβε ουσιαστικές δεσμεύσεις (που συνίστανται κυρίως στην εκποίηση σημαντικού τμήματος του ρεπερτορίου της EMI στον EOX, που συμπεριλαμβάνει και εν ενεργεία καλλιτέχνες και καλλιτέχνες στον κατάλογο με τις μεγαλύτερες πωλήσεις, καθώς και δέσμευση να μην συμπεριλάβει τις αποκαλούμενες ρήτρες «του πλέον ευνοημένου έθνους» στις συμφωνίες της αδειοδότησης για ψηφιακές υπηρεσίες μουσικής στον EOX για περίοδο δέκα ετών). Με βάση τις ανωτέρω δεσμεύσεις, η Επιτροπή έκρινε ότι η συναλλαγή δεν δημιουργούσε περαιτέρω προβλήματα ανταγωνισμού.

Αποφάσεις ανάληψης δεσμεύσεων ως ευέλικτη εναλλακτική λύση για τη διασφάλιση της ταχείας αποκατάστασης του ανταγωνισμού σε ταχέως εξελισσόμενες αγορές ψηφιακών υπηρεσιών

Οι αποφάσεις ανάληψης δεσμεύσεων, όπως αυτές που εφαρμόστηκαν στην υπόθεση για τα ηλεκτρονικά βιβλία (βλ. κατωτέρω), μπορούν να καταστήσουν περιττή την ανάγκη για χρονοβόρες διαδικασίες και να δώσουν στην Επιτροπή τη δυνατότητα να επιτύχει συγκεκριμένα αποτελέσματα προς όφελος των καταναλωτών. Εντούτοις, η προσέγγιση αυτή έχει αποτελέσματα μόνο εάν τηρούνται αυστηρά οι δεσμεύσεις που αναλαμβάνονται. Εάν δεν τηρηθούν οι αναληφθείσες δεσμεύσεις, η Επιτροπή έχει την εξουσία να επιβάλλει πρόστιμα.

Στις 12 Δεκεμβρίου 2012, η Επιτροπή εξέδωσε απόφαση ανάληψης δεσμεύσεων για τον τομέα των ηλεκτρονικών βιβλίων, ένα άλλο αναδυόμενο και ταχέως εξελισσόμενο τμήμα της ψηφιακής οικονομίας, με την οποία απέκτησαν νομικά δεσμευτικό χαρακτήρα οι δεσμεύσεις που ανέλαβε η Apple και τέσσερις διεθνείς εκδότες ηλεκτρονικών βιβλίων: Simon & Schuster (CBS Corp.), Harper Collins (News Corp.), Hachette Livre (Lagardère Publishing) και Verlagsgruppe Georg von Holtzbrinck (μεταξύ άλλων, ιδιοκτήτης της Macmillan).

Η Επιτροπή κίνησε διαδικασίες τον Δεκέμβριο του 2011 κατά αυτών των εταιρειών, καθώς και ενός πέμπτου διεθνούς εκδότη ηλεκτρονικών βιβλίων, της Penguin (Pearson Group). Ενώ η απόφαση του Δεκεμβρίου 2012 δεν απευθυνόταν στη Penguin, διότι ο εν λόγω εκδότης επέλεξε να μη προσφέρει δεσμεύσεις στην Επιτροπή, η Επιτροπή διεξάγει εποικοδομητικές συζητήσεις με την Penguin για την ανάληψη δεσμεύσεων που θα μπορούσαν να επιτρέψουν το έγκαιρο κλείσιμο των διαδικασιών και έναντι αυτού του εκδότη.

Στην απόφασή της, η Επιτροπή εξέφρασε ανησυχίες ότι η Apple και οι τέσσερις διεθνείς εκδότες ηλεκτρονικού βιβλίου ενδεχομένως συνέπραξαν αθέμιτα για να περιορίσουν τον ανταγωνισμό στο επίπεδο των τιμών λιανικής πώλησης των ηλεκτρονικών βιβλίων στον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο (EOX), παραβιάζοντας τους αντιμονοπωλιακούς κανόνες της ΕΕ. Πριν τον Ιανουάριο του 2010, οι εκδότες πωλούσαν τα ηλεκτρονικά βιβλία σε επιχειρήσεις λιανικής πώλησης κυρίως βάσει του αποκαλούμενου «μοντέλου χονδρικής πώλησης», όπου οι επιχειρήσεις λιανικής αγόραζαν τα ηλεκτρονικά βιβλία από τους εκδότες και στη συνέχεια καθόριζαν ελεύθερα τις τιμές λιανικής πώλησης αυτών των ηλεκτρονικών βιβλίων στους καταναλωτές. Τον Ιανουάριο του 2010, η Apple και οι τέσσερις διεθνείς εκδότες ηλεκτρονικού βιβλίου μεταστράφηκαν από κοινού σε συμβάσεις εμπορικής αντιπροσωπείας που περιείχαν όλες τους ίδιους βασικούς όρους, με αποτέλεσμα οι επιχειρήσεις λιανικής να καταστούν αντιπρόσωποι πωλήσεων για τους εκδότες οι οποίοι επιθυμούσαν να πραγματοποιούν απευθείας πωλήσεις στους καταναλωτές. Βάσει αυτού του «μοντέλου αντιπροσώπου», οι τέσσερις εκδότες καθόριζαν τις τιμές λιανικής πώλησης για τα ηλεκτρονικά βιβλία σύμφωνα με τους κανόνες τιμολόγησης που περιελάμβαναν οι συμβάσεις εμπορικής αντιπροσωπείας. Οι εν λόγω κανόνες τιμολόγησης σχεδιάζονταν κατά

τρόπο που είχαν ως αποτέλεσμα οι τιμές λιανικής να είναι υψηλότερες από αυτές που προσφέρονταν την περίοδο εκείνη από ορισμένες σημαντικές επιχειρήσεις λιανικής πώλησης. Σε ορισμένες χώρες του ΕΟΧ, σχεδιάστηκαν κατά τρόπο που να αποκλείεται κάθε δυνατότητα προσφοράς χαμηλότερων τιμών στους πρώτους καταναλωτές.

Για να αντιμετωπίσει τις ανησυχίες της Επιτροπής, η Apple και οι τέσσερις διεθνείς εκδότες ηλεκτρονικού βιβλίου συμφώνησαν να καταγγείλουν όλες τις υφιστάμενες συμφωνίες τους εμπορικής αντιπροσωπείας που περιείχαν τους περιορισμούς σχετικά με τις τιμές λιανικής και τους κανόνες τιμολόγησης για τα οποία η Επιτροπή είχε διατυπώσει αντιρρήσεις. Η Apple και οι τέσσερις διεθνείς εκδότες ηλεκτρονικού βιβλίου δεσμεύτηκαν επίσης να μην συνάψουν, για διάστημα πέντε ετών, καμία νέα συμφωνία που να περιέχει όρους τιμολόγησης για τους οποίους η Επιτροπή είχε εκφράσει αντιρρήσεις. Οι τέσσερις διεθνείς εκδότες ηλεκτρονικού βιβλίου συμφώνησαν ακόμη να επιτρέψουν, για περίοδο δύο ετών, σε επιχειρήσεις λιανικής πώλησης να προσφέρουν εκπτώσεις στη λιανική τιμή για ηλεκτρονικά βιβλία μέχρις ενός ποσού ίσου με την προμήθεια που εισπράττει η επιχείρηση λιανικής πώλησης από τον εκδότη για περίοδο ενός έτους.

Οι δεσμεύσεις αυτές τερμάτισαν τις πρακτικές που προκάλεσαν τις ανησυχίες της Επιτροπής και αποκατέστησαν συνθήκες που θα επιτρέψουν στην ίδια την αγορά ηλεκτρονικών βιβλίων να επανακαθορίσει τους όρους λειτουργίας της. Όταν το επιτρέπουν οι εθνικοί νόμοι λιανικής πώλησης ηλεκτρονικών βιβλίων, αυτό θα έχει τη δυνατότητα να επιφέρει μείωση των τιμών των ηλεκτρονικών βιβλίων για τους καταναλωτές στον ΕΟΧ.

Μια υπόθεση που αφορά εικαζόμενη κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης αφορά τη *Google*. Η Επιτροπή έχει εκφράσει ανησυχίες ότι τέσσερα είδη επιχειρηματικής πρακτικής της *Google* ενδέχεται να συνιστούν κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης κατά την έννοια του άρθρου 102 της ΣΛΕΕ, και συγκεκριμένα: i) ο τρόπος με τον οποίο οι υπηρεσίες κάθετης αναζήτησης της *Google* παρουσιάζονται εντός των αποτελεσμάτων γενικής αναζήτησης σε σύγκριση με τις υπηρεσίες ανταγωνιστών· ii) ο τρόπος με τον οποίο η *Google* μπορεί να χρησιμοποιεί και να παραθέτει περιεχόμενο τρίτων στις υπηρεσίες της κάθετης αναζήτησης· iii) αποκλειστικές συμφωνίες για την παρουσίαση διαφημίσεων αναζήτησης της *Google* σε άλλους δικτυακούς τόπους· και iv) περιορισμοί στη φορητότητα των διαφημιστικών εκστρατειών *AdWords*. Η *Google* υπέβαλε αναλυτικό κείμενο δεσμεύσεων στα τέλη Ιανουαρίου 2013. Οι υπηρεσίες της Επιτροπής αναλύουν την πρόταση της *Google* για να κρίνουν αν αυτή θα επέτρεπε στην Επιτροπή να κινήσει τη διαδικασία για την έκδοση απόφασης κατ' εφαρμογή του άρθρου 9 του κανονισμού 1/2003.

Η μη τήρηση προηγούμενης απόφασης δεσμεύσεων ήταν το αντικείμενο υπόθεσης που αφορά τη *Microsoft*. Τον Δεκέμβριο του 2009, η Επιτροπή κατέστησε νομικώς δεσμευτικές τις δεσμεύσεις της *Microsoft* για την αντιμετώπιση των ανησυχιών που είχε εκφράσει η Επιτροπή σχετικά με τον ανταγωνισμό όσον αφορά τη δέσμευση της πώλησης του κυρίαρχου λειτουργικού της συστήματος ΠΥ πελάτη «*Windows*» με το λογισμικό πλοήγησής της *Internet Explorer*. Συγκεκριμένα, η *Microsoft* ανέλαβε τη δέσμευση να διαθέσει για πέντε έτη (δηλ. έως το 2014) στον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο μια «οθόνη επιλογής» που επιτρέπει στους χρήστες του λειτουργικού συστήματος *Windows* να επιλέγουν με τεκμηριωμένο και αμερόληπτο τρόπο τα λογισμικά πλοήγησης που θα επιθυμούσαν να εγκαταστήσουν συμπληρωματικά προς, ή αντί του λογισμικού πλοήγησης της *Microsoft*. Η οθόνη επιλογής έπρεπε να παρέχεται από τον Μάρτιο του 2010 σε ευρωπαίους χρήστες των *Windows* οι οποίοι διαθέτουν τον *Internet Explorer* ως προεπιλεγμένο λογισμικό πλοήγησής τους.

Εντούτοις, σε απόφαση που εκδόθηκε στις 6 Μαρτίου 2013, η Επιτροπή διαπίστωσε ότι η Microsoft δεν παρείχε την οθόνη επιλογής φυλλομετρητή στο Windows 7 Service Pack 1 από τον Μάιο του 2011 έως τον Ιούλιο του 2012, με αποτέλεσμα 15 εκατομμύρια χρήστες Windows στην ΕΕ να μην βλέπουν την οθόνη επιλογής κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου. Η Microsoft παραδέχτηκε δημοσίως ότι η εν λόγω οθόνη επιλογής δεν διετίθετο κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου.

4.2 Πρόληψη καταχρήσεων ΔΔΙ στον φαρμακευτικό κλάδο

Τα φαρμακευτικά προϊόντα είναι ένας άλλος κλάδος στον οποίο η γνώση, οι εφευρέσεις και οι ιδέες και τα δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας (ΔΔΙ) έχουν καίρια σημασία. Εντούτοις, σε αυτό τον τομέα, οι κάτοχοι διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας και οι εταιρείες παραγωγής γενόσημων φαρμάκων έχουν ενδεχομένως τον πειρασμό να συνάπτουν συμφωνίες σε βάρος του ανταγωνισμού για να καθυστερήσουν τη διάθεση στην αγορά φθηνότερων γενόσημων φαρμάκων, ιδίως όταν πλησιάζει η λήξη ή μετά τη λήξη της βασικής προστασίας της δραστικής ουσίας από δίπλωμα ευρεσιτεχνίας. Ταυτόχρονα, πολλοί παρόμοιοι διακανονισμοί διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας μπορεί να αποτελούν λογικό και κοινωνικά ωφέλιμο τρόπο για τη μείωση της αβεβαιότητας και την αποφυγή δικαστικών εξόδων.

Με βάση τα ανωτέρω, η Επιτροπή κίνησε διαδικασία έρευνας στον φαρμακευτικό κλάδο το 2008, τα αποτελέσματα της οποίας δημοσιεύτηκαν τον Ιούλιο του 2009²⁶. Κατά τη διάρκεια του 2012, η έρευνα συνεχίστηκε σε διάφορα μέτωπα. Σε όρους εφαρμογής της αντιμονοπωλιακής νομοθεσίας, στις 25 Ιουλίου και 30 Ιουλίου 2012, η Επιτροπή απέστειλε κοινοποιήσεις των αιτιάσεων σε περισσότερες από δεκατέσσερις εταιρείες σε δύο βασικές υποθέσεις που αφορούν συμφωνίες και μονομερείς πρακτικές που είναι ενδεχομένως σε βάρος του ανταγωνισμού.

Κοινοποιήσεις των αιτιάσεων σχετικά με συμπεριφορά που ενδεχομένως καθυστερεί τη διάθεση στην ενιαία αγορά γενόσημων αντικαταθλιπτικών και φαρμάκων για καρδιακές νόσους

Μία από τις κοινοποιήσεις αιτιάσεων αφορούσε την υπόθεση *Citalopram* όπου η εταιρεία του πρωτότυπου *Lundbeck* και διάφοροι ανταγωνιστές γενόσημων φαρμάκων συνήψαν συμφωνίες με τις οποίες θα μπορούσαν να εμποδίσουν τη διάθεση γενόσημου *citalopram* στις αγορές του ΕΟΧ. Το *citalopram* είναι η δραστική ουσία μιας κατηγορίας αντικαταθλιπτικών. Η κοινοποίηση των αιτιάσεων απευθύνθηκε επίσης στις εταιρείες *Merck KGaA*, *Generics UK*, *Arrow*, *Resolution Chemicals*, *Xellia Pharmaceuticals*, *Alpharma*, *A.L. Industrier* και *Ranbaxy*, οι οποίες ανήκαν όλες σε ομίλους εταιρειών παραγωγής γενόσημων φαρμάκων που συνήψαν τις συμφωνίες. Η αποστολή κοινοποίησης των αιτιάσεων δεν προδικάζει το τελικό αποτέλεσμα της έρευνας.

Οι εν λόγω εταιρείες συνήψαν αυτές τις συμφωνίες όταν κατέστη καταρχήν δυνατή η εισαγωγή γενόσημων φαρμάκων λόγω της λήξης ορισμένων διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας της *Lundbeck* για το *citalopram*. Σύμφωνα με τα προκαταρκτικά πορίσματα στην κοινοποίηση αιτιάσεων, οι συμφωνίες προέβλεπαν μεταβιβάσεις σημαντικών ποσών από την *Lundbeck* σε τέσσερις ανταγωνιστές παραγωγούς γενόσημων φαρμάκων. Από την πλευρά τους, οι εταιρείες γενόσημων φαρμάκων δεν θα εισέρχονταν στην ενιαία αγορά για την πώληση του γενόσημου *citalopram*. Οι μεταβιβάσεις ποσών από την *Lundbeck* στους ανταγωνιστές γενόσημων φαρμάκων είχαν τη μορφή, μεταξύ άλλων, άμεσων πληρωμών για τις αγορές αποθεμάτων γενόσημου *citalopram* για καταστροφή, καθώς και εγγυημένων κερδών βάσει συμφωνιών διανομής που προσφέρθηκαν στις εταιρείες γενόσημων. Η Επιτροπή διαμόρφωσε την αρχική άποψη ότι αυτή η συμπεριφορά, εάν αποδεικνυόταν, είχε ενδεχομένως προκαλέσει σημαντική βλάβη στους καταναλωτές, εφόσον μπορεί να είχε καθυστερήσει την εισαγωγή γενόσημων φαρμάκων στην αγορά και οι τιμές διατηρούνταν υψηλότερες ως αποτέλεσμα αυτών των συμφωνιών.

Η δεύτερη κοινοποίηση των αιτιάσεων αφορούσε την υπόθεση *Perindopril* κατά την οποία η εταιρεία *Les Laboratoires Servier* και διάφοροι ανταγωνιστές γενόσημων φαρμάκων συνήψαν συμφωνίες οι οποίες

²⁶ Βλ. IP/09/1098 και MEMO/09/321

παρεμπόδισαν την είσοδο γενόσημου Perindopril στην ενιαία αγορά. Το Perindopril είναι η δραστική ουσία μιας κατηγορίας φαρμάκων για καρδιαγγειακές νόσους. Σύμφωνα με την αρχική άποψη που παρατίθεται στην κοινοποίηση των αιτιάσεων, ως αντάλλαγμα για πληρωμές από την Servier, οι εταιρείες γενόσημων συμφώνησαν να μην εισέλθουν στην αγορά με τα φθηνότερα γενόσημα προϊόντα τους ή/και να μην κινηθούν κατά της ισχύος των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας που προστάτευαν το ακριβότερο φάρμακο της Servier. Παρομοίως, η Servier ενδέχεται να εφάρμοσε μια συνολική στρατηγική για να εμποδίσει την είσοδο στην αγορά φθηνότερων γενόσημων εκδοχών του Perindopril, όταν πλησίαζε η λήξη της προστασίας του Perindopril της Servier από το δίπλωμα ευρεσιτεχνίας. Οι υπό εξέταση πρακτικές περιλαμβάνουν εξαγορές διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας που θα μπορούσαν εν δυνάμει να αποκλείσουν ανταγωνιστές από την αγορά, καθώς και ρυθμίσεις διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας με άλλες εταιρείες που περιελάμβαναν πληρωμές ανάκτησης του τύπου που περιγράφεται στην υπόθεση Citalopram.

Οι εξεταζόμενες πρακτικές στις υποθέσεις Citalopram και Perindopril θα μπορούσαν, εάν αποδειχθούν οι ισχυρισμοί, να προκαλέσουν σημαντική ζημία, διότι οι εθνικές υπηρεσίες υγείας και τα ασφαλιστικά καθεστάτα θα αναγκάζονταν να συνεχίσουν να καταβάλλουν για μεγαλύτερο διάστημα τις ακριβότερες εκδοχές ενός φαρμάκου προστατευόμενου με δίπλωμα ευρεσιτεχνίας.

Η επιβολή κυρώσεων σε παρόμοιες αντιανταγωνιστικές πρακτικές είναι αναγκαία για τη διατήρηση κινήτρων, ώστε να υπάρχει καινοτομία σε αυτόν τον τομέα. Η συμπεριφορά σε βάρος του ανταγωνισμού δεν θα πρέπει να χρησιμοποιείται για την τεχνητή παράταση της προστασίας από δίπλωμα ευρεσιτεχνίας, η οποία εξ ορισμού έχει περιορισμένη διάρκεια. Ο περιορισμός αυτός είναι ζωτικής σημασίας για τη διατήρηση κινήτρων για να υπάρχει συνεχής καινοτομία σε τομείς που βασίζονται στη γνώση, όπως ο τομέας των φαρμακευτικών προϊόντων.

Η Επιτροπή συνέχισε να παρακολουθεί τις δυνητικά επιζήμιες συμφωνίες διακανονισμού για διπλώματα ευρεσιτεχνίας μεταξύ εταιρειών πρωτότυπων και γενόσημων φαρμάκων

Τον Ιούλιο του 2012, η Επιτροπή, εξέδωσε την τρίτη της έκθεση παρακολούθησης για τους διακανονισμούς διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας στον φαρμακευτικό κλάδο²⁷. Η έκθεση επιβεβαίωσε ότι, ενώ ο συνολικός αριθμός διακανονισμών που συνάφθηκαν αυξήθηκε σημαντικά, το μερίδιο των διακανονισμών που μπορεί να συνιστά πρόβλημα για τον ανταγωνισμό μειώθηκε κατά το ήμισυ σε σύγκριση με τα επίπεδα που παρατηρήθηκαν την περίοδο που αφορούσε η τομεακή έρευνα. Το ποσοστό των δυνητικά προβληματικών διακανονισμών σταθεροποιήθηκε στο 11% σε σύγκριση με 21% που εντοπίστηκε από την τομεακή έρευνα. Ταυτόχρονα, ο συνολικός αριθμός διακανονισμών που συνάφθηκαν αυξήθηκε κατά 500% σε 120 διακανονισμούς σε σύγκριση με τα συμπεράσματα της τομεακής έρευνας. Οι περισσότεροι διακανονισμοί φαίνεται ότι δεν δημιουργούν πρόβλημα από την άποψη της αντιμονοπωλιακής νομοθεσίας. Από τα στοιχεία συνάγεται ότι ο έλεγχος της Επιτροπής δεν εμπόδισε τις επιχειρήσεις να συνάπτουν διακανονισμούς στην ενιαία αγορά, παρά τους αρχικούς φόβους που είχαν εκφράσει ορισμένοι ενδιαφερόμενοι φορείς.

Στην απόφασή του στην υπόθεση AstraZeneca το Δικαστήριο έκρινε ότι το δίκαιο ανταγωνισμού της ΕΕ συμπληρώνει τους κανόνες για την ενιαία αγορά

Τον Ιούνιο του 2005, η Επιτροπή εξέδωσε απόφαση με την οποία επέβαλε κυρώσεις στην AstraZeneca (AZ) για δύο παραβάσεις του άρθρου 102 της ΣΛΕΕ και του άρθρου 54 της Συμφωνίας για τον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο (EOX). Η απόφαση έκρινε ότι η AZ καταχράστηκε δημόσιες διαδικασίες και κανονισμούς σε ορισμένα κράτη μέλη του EOX, με σκοπό να αποκλείσει εταιρείες γενόσημων και παράλληλους εισαγωγείς να ανταγωνίζονται το προϊόν κατά του έλκουσ Losec της AZ με τις μεγαλύτερες πωλήσεις.

Με απόφαση της 6ης Δεκεμβρίου 2102 (υπόθεση C-457/10 P) το Δικαστήριο επικύρωσε την απόφαση του Γενικού Δικαστηρίου του 2010 το οποίο είχε απορρίψει, σε πολύ μεγάλο

²⁷ Βλ. MEMO/12/593

βαθμό, την έφεση της AstraZeneca κατά της απόφασης της Επιτροπής του 2005, η οποία ήταν η πρώτη απόφαση που επέβαλε πρόστιμα για κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης στον φαρμακευτικό κλάδο. Συγκεκριμένα, το Γενικό Δικαστήριο είχε επιβεβαιώσει ότι οι καταχρήσεις κανονιστικών διαδικασιών μπορούν, υπό συγκεκριμένες περιστάσεις, να συνιστούν κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης.

Το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι, στις περισσότερες περιπτώσεις, οι καταχρήσεις δεσπόζουσας θέσης συνίστανται σε συμπεριφορά η οποία είναι κατά τα άλλα νόμιμη βάσει άλλων κλάδων δικαίου, εκτός από το δίκαιο του ανταγωνισμού. Αυτό επιβεβαιώνει ότι η πολιτική ανταγωνισμού της ΕΕ είναι συμπληρωματική και όχι υποκείμενη σε άλλους κλάδους δικαίου της ΕΕ, συμπεριλαμβανομένων των κανόνων για την ενιαία αγορά.

5. ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΜΕ ΤΑ ΑΛΛΑ ΟΡΓΑΝΑ ΣΕ ΘΕΜΑΤΑ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΥ

5.1 Διαρθρωμένος διάλογος με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο

Η ΓΔ Ανταγωνισμού διεξάγει συνεχή διαρθρωμένο διάλογο σε θέματα ανταγωνισμού με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, και ιδίως με την Επιτροπή Οικονομικών και Νομισματικών Υποθέσεων (ECON) του Κοινοβουλίου.

Διαρθρωμένος διάλογος με την επιτροπή ECON

Στο πλαίσιο του διαρθρωμένου διαλόγου, ο αρμόδιος για θέματα ανταγωνισμού Αντιπρόεδρος επισκέφθηκε την ECON δύο φορές το 2012. Τον Ιούνιο, υπέβαλε την ετήσια έκθεση επί της πολιτικής ανταγωνισμού και τον Οκτώβριο το πρόγραμμα εργασίας της Επιτροπής για το 2013. Ο Αντιπρόεδρος διατηρεί επίσης τακτικές επαφές με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο εκτός του διαρθρωμένου διαλόγου. Στις 22 Μαΐου 2012, παρέστη σε σύσκεψη εργασίας για την ευρωπαϊκή έκθεση ανταγωνισμού για τον τομέα των τροφίμων²⁸. Στις 24 Σεπτεμβρίου 2012 συμμετείχε σε ακρόαση για το ζήτημα του χειρισμού της αγοράς επιτοκίων LIBOR-EURIBOR. Ο Αντιπρόεδρος παρέστη επίσης σε σύσκεψη εργασίας για τον εκσυγχρονισμό των κρατικών ενισχύσεων (25 Σεπτεμβρίου 2012) και σε εκδήλωση σχετικά με την προστασία προσωπικών δεδομένων και τους κανόνες ανταγωνισμού (26 Νοεμβρίου 2012).

Στο πλαίσιο της συνεργασίας, στις 7 Ιουνίου 2012, η ΓΔ Ανταγωνισμού οργάνωσε σεμινάριο για βοηθούς και πολιτικούς συμβούλους των μελών της ECON που κάλυπταν τα κύρια θέματα του προγράμματος εργασίας σε θέματα ανταγωνισμού το 2011²⁹. Ο Αντιπρόεδρος αντάλλαξε απόψεις με την επιτροπή IMCO (Εσωτερικής Αγοράς και Προστασίας των Καταναλωτών) στις 28 Φεβρουαρίου 2012 σχετικά με τον ανταγωνισμό και την ανάπτυξη. Η ΓΔ Ανταγωνισμού ενημερώνει τακτικά τις αρμόδιες επιτροπές για τις δημόσιες διαβουλεύσεις και την έκδοση νέων κατευθυντήριων γραμμών. Συνολικά, ο Αντιπρόεδρος πραγματοποίησε οκτώ εμφανίσεις ενώπιον του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (βλ. πίνακα).

Ημερομηνία	Συνεδρίαση	Θέμα
28/02/2012	Επιτροπή IMCO του ΕΚ	Ανταλλαγή απόψεων για τον ανταγωνισμό και την ανάπτυξη
22/05/2012	Ομάδα εργασίας για τον ανταγωνισμό της επιτροπής ECON του ΕΚ	Έκθεση ECN και μεταρρύθμιση της ΚΓΠ

²⁸ http://ec.europa.eu/competition/ecn/food_report_en.pdf

²⁹ Τα ζητήματα που εξετάστηκαν περιλάμβαναν τις κρατικές ενισχύσεις στον χρηματοπιστωτικό τομέα και τον τομέα των τροφίμων, τον τομέα της αεροπλοΐας, τον χρηματοπιστωτικό τομέα και την πρωτοβουλία εκσυγχρονισμού των κρατικών ενισχύσεων.

19/06/2012	Διαρθρωμένος διάλογος ECON του EK	Παρουσίαση ετήσιας έκθεσης ανταγωνισμού του 2011
11/09/2012	Ωρα ερωτήσεων στη Σύνοδο Ολομελείας του EK	Κατάσταση εφαρμογής του κεκτημένου για την αγορά ενέργειας (τρίτη δέσμη) - Gazprom
24/09/2012	Δημόσια ακρόαση ECON του EK - Libor	Χειραγώγηση αγοράς - Libor
25/09/2012	Σύσκεψη εργασίας της ECON του EK - EKE	Εκσυγχρονισμός κρατικών ενισχύσεων
08/10/2012	Διαρθρωμένος διάλογος με την ECON του EK	Παρουσίαση του προγράμματος εργασίας για το 2013
26/11/2012	Εκδήλωση EK - Προστασία ιδιωτικής ζωής	Ανταγωνισμός και ιδιωτική ζωή στις αγορές δεδομένων

Δημόσιες διαβουλεύσεις και εκτιμήσεις επιπτώσεων

Η ΓΔ Ανταγωνισμού παρέχει στη γραμματεία της ECON πληροφορίες σχετικά με την έναρξη δημόσιων διαβουλεύσεων και, γενικότερα, χαιρετίζει την έγκαιρη υποβολή εισηγήσεων από τα μέλη του EK. Οι υπηρεσίες της είναι διαθέσιμες να ενημερώνουν τα μέλη του EK για ζητήματα ιδιαίτερου ενδιαφέροντος. Οι δημόσιες διαβουλεύσεις και οι απαντήσεις σε αυτές, μελέτες σχετικά με την πολιτική ανταγωνισμού, μελέτες που ανατίθενται σε εξωτερικούς φορείς, εκτιμήσεις επιπτώσεων στον τομέα της πολιτικής ανταγωνισμού και κάθε σχετικό έγγραφο εργασίας των υπηρεσιών δημοσιεύονται στον ιστότοπο της ΓΔ Ανταγωνισμού³⁰.

Ανταποκρινόμενος στο ενδιαφέρον που εξέφρασαν τα μέλη της επιτροπής ECON για την ανακοίνωση της Επιτροπής σχετικά με τον εκσυγχρονισμό των κρατικών ενισχύσεων, ο Αντιπρόεδρος και υπάλληλοι της ΓΔ Ανταγωνισμού παρέστησαν σε σύσκεψη εργασίας για τον εκσυγχρονισμό των κρατικών ενισχύσεων στο Κοινοβούλιο στις 8 Οκτωβρίου 2012.

Στο πλαίσιο του διαλόγου σχετικά με τη μεταρρύθμιση της κοινής γεωργικής πολιτικής, μέλη του EK κάλεσαν την Επιτροπή να εξετάσει διεξοδικότερα το ζήτημα της διαπραγματευτικής ισχύος των παραγωγών έναντι επιχειρήσεων λιανικών πωλήσεων στην αλυσίδα εφοδιασμού των τροφίμων. Μολονότι η Επιτροπή δεν εντόπισε ιδιαίτερα προβλήματα ανταγωνισμού στον τομέα των λιανικών πωλήσεων, όπως αναφέρεται στην έκδοση που δημοσίευσε το Ευρωπαϊκό Δίκτυο Ανταγωνισμού³¹, παρόλα αυτά, ξεκίνησε, τον Δεκέμβριο του 2012, μελέτη για να εκτιμήσει τον αντίκτυπο της διάρθρωσης της αγοράς λιανικών πωλήσεων στην καινοτομία των προϊόντων και την επιλογή στον τομέα των τροφίμων.

Μέλη του EK υποβάλλουν συχνά ερωτήσεις στην Επιτροπή για μεμονωμένες υποθέσεις ανταγωνισμού που είναι σε εξέλιξη. Η Επιτροπή δεν είναι σε θέση να απαντήσει για ορισμένα ζητήματα αυτών των υποθέσεων, λόγω τήρησης του απορρήτου των διαδικασιών έρευνας.

Συνεχιζόμενες έρευνες και τομεακές έρευνες

Το προσωπικό της ΓΔ Ανταγωνισμού πραγματοποιεί συχνές συναντήσεις με μέλη του EK μετά από αίτησή τους για να εξηγήσει τα διαδικαστικά στάδια σε μια έρευνα και να συμμετάσχει σε γενική συζήτηση για έναν συγκεκριμένο τομέα, εφόσον είναι δυνατό, στο πλαίσιο της υποχρέωσης για την τήρηση του απορρήτου σε σχέση με τα εμπλεκόμενα μέρη. Η ΓΔ Ανταγωνισμού έχει στη διάθεσή της ένα φάσμα μέσων για την επιβολή της νομοθεσίας ανταγωνισμού της ΕΕ και να καταστήσει τις αγορές περισσότερο ανταγωνιστικές με άλλα μέσα,

³⁰ http://ec.europa.eu/competition/index_en.html

³¹ http://ec.europa.eu/competition/ecn/food_report_en.pdf

όπως η διερεύνηση μεμονωμένων περιπτώσεων, τομεακές έρευνες και συνεργασία με άλλες Γενικές Διευθύνσεις για κανονιστικά μέτρα που έχουν επίπτωση στον ανταγωνισμό στην ενιαία αγορά.

5.2 Συνέχεια στο ψήφισμα του Κοινοβουλίου για την έκθεση επί της πολιτικής ανταγωνισμού του 2010

Τον Ιανουάριο του 2012, το Κοινοβούλιο εξέδωσε το ψήφισμά του για την έκθεση επί της πολιτικής ανταγωνισμού του 2010³², υποβάλλοντας μια σειρά αιτημάτων στην Επιτροπή. Εκτός από την επίσημη απάντηση της Επιτροπής στο ψήφισμα του Κοινοβουλίου, ο αρμόδιος για θέματα ανταγωνισμού Επίτροπος απάντησε τον Απρίλιο του 2012 με επιστολή προς τον πρόεδρο της επιτροπής ECON και η ΓΔ Ανταγωνισμού υπέβαλε επίσης αναλυτική απάντηση σε όλα τα σημεία που έθιγε το ψήφισμα του Κοινοβουλίου.

Θέματα που κάλυπτε το ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου

Το Κοινοβούλιο εκδήλωσε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τις δραστηριότητες της ΓΔ Ανταγωνισμού σε σχέση με την **χρηματοπιστωτική και οικονομική κρίση και τον ρόλο του ελέγχου των κρατικών ενισχύσεων σε αυτό το πλαίσιο**. Στην απάντησή της, η Επιτροπή εξήγησε τι είδους όροι επιβάλλονται συνήθως στο πλαίσιο της εφαρμογής των προσωρινών κανόνων για τις κρατικές ενισχύσεις που εφαρμόζονται επί του παρόντος στον τραπεζικό τομέα. Αυτοί οι αποκαλούμενοι όροι περιλαμβάνουν επιμερισμό των επιβαρύνσεων και την επιβολή αναδιάρθρωσης στις τράπεζες και σε χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς, για να εξασφαλιστεί η αποκατάσταση της βιωσιμότητάς τους σε μακροπρόθεσμη προοπτική, με τη διατήρηση της ακεραιότητας της ενιαίας αγοράς.

Στο ψήφισμά του, το Κοινοβούλιο υπενθύμισε επίσης προηγούμενες αιτήσεις του³³ προς την Επιτροπή να υποβάλει νομοθετική πρωτοβουλία για τη διευκόλυνση της ουσιαστικής **αποζημίωσης ζημιών** λόγω παραβίασης της αντιμονοπωλιακής νομοθεσίας. Το πρόγραμμα εργασίας της Επιτροπής για το 2012 περιλαμβάνει πρόταση σχετικά με ιδιωτικές αγωγές αποζημίωσης για παραβάσεις της αντιμονοπωλιακής νομοθεσίας. Ο αρμόδιος για θέματα ανταγωνισμού Αντιπρόεδρος επιβεβαίωσε ότι η πρόταση αυτή θα υποβληθεί το 2013. Απαντώντας στην πρόσκληση του Κοινοβουλίου να διερευνήσει θέματα ανταγωνισμού στον τομέα των τροφίμων, η ΓΔ COMP συγκρότησε μια εσωτερική ομάδα δράσης για τον τομέα των τροφίμων, η οποία συντόνισε μελέτη του Ευρωπαϊκού Δικτύου Ανταγωνισμού για τον τομέα των τροφίμων. Επιπλέον, τον Δεκέμβριο του 2012, η Επιτροπή άρχισε μελέτη σχετικά με την επίπτωση ενός σύγχρονου τομέα λιανικών πωλήσεων στην επιλογή τροφίμων και την καινοτομία.

5.3 Διάλογος της ΓΔ Ανταγωνισμού με την ΕΟΚΕ και την ΕτΠ

Η Επιτροπή ενημερώνει επίσης την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (ΕΟΚΕ) και την Επιτροπή των Περιφερειών (ΕτΠ) για τις σημαντικές πολιτικές πρωτοβουλίες. Συμμετέχει επίσης σε ομάδα μελέτης και σε τομεακές συσκέψεις. Στις 4 Σεπτεμβρίου 2012, ο Αντιπρόεδρος Almunia συναντήθηκε με τον εισηγητή της πρωτοβουλίας για τον εκσυγχρονισμό των κρατικών ενισχύσεων και, στις 7 Δεκεμβρίου 2012, με τον εισηγητή της ΕτΠ για την αναθεώρηση των κατευθυντήριων γραμμών για τις περιφερειακές ενισχύσεις. Στις 14 Νοεμβρίου 2012, η ΕΟΚΕ εξέδωσε γνώμη σχετικά με την πρωτοβουλία για τον εκσυγχρονισμό των κρατικών ενισχύσεων³⁴ και, στις 4 Δεκεμβρίου 2012, το τμήμα INT της ΕΟΚΕ εξέδωσε γνώμη για την ετήσια έκθεση επί της πολιτικής ανταγωνισμού του 2011³⁵. Στις 29 Νοεμβρίου 2012, η ΕτΠ εξέδωσε γνώμη σχετικά με την πρωτοβουλία για τον εκσυγχρονισμό των κρατικών ενισχύσεων³⁶ και, στις 7 Δεκεμβρίου

³² P7_TA(2012)0031

³³ Ψηφίσματα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου το 2007, 2009, 2010 και 2011.

³⁴ Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <http://www.eesc.europa.eu/?i=portal.en.int-opinions.23584>

³⁵ Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <http://www.eesc.europa.eu/?i=portal.en.int-opinions.24209>

³⁶ Διαθέσιμο στη διεύθυνση:

<http://www.toad.cor.europa.eu/corwipdetail.aspx?folderpath=ECOS-V/035&id=21619>

2012, η Επιτροπή COTER της ΕτΠ εξέδωσε γνώμη σχετικά με τις κατευθυντήριες γραμμές για τις περιφερειακές ενισχύσεις³⁷.

---

³⁷ Διαθέσιμο στη διεύθυνση:

<http://www.toad.cor.europa.eu/corwipdetail.aspx?folderpath=COTER-V/034&id=21792>